

Ryhmästä tukea osallisuuteen ja toimijuuteen

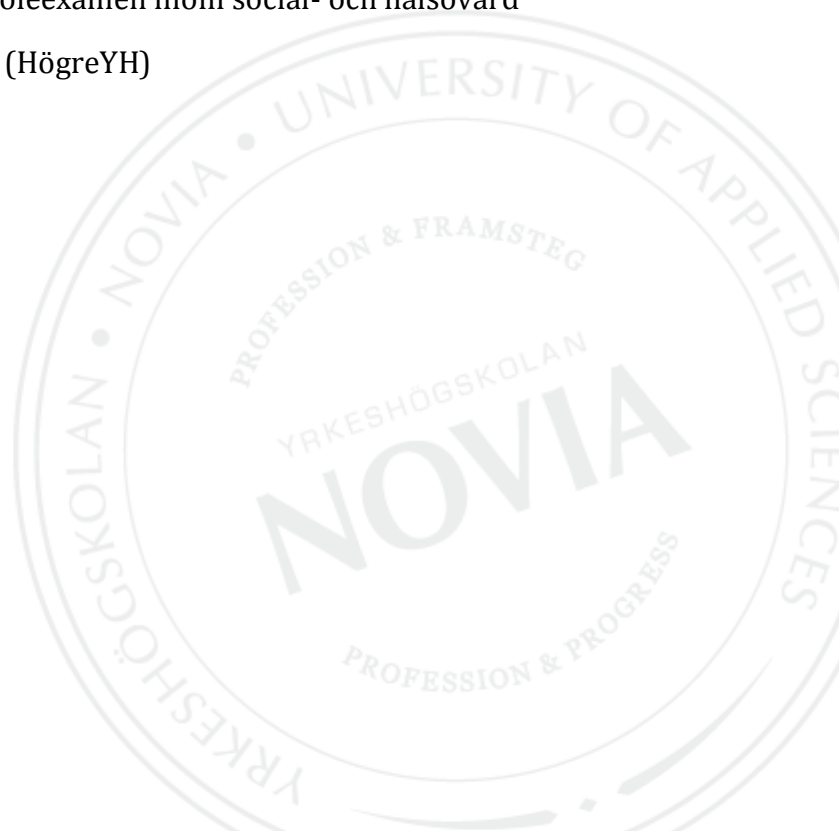
Minna Saunders

Examensarbete för högre yrkeshögskoleexamen inom social- och hälsovård

Utbildning inom social och hälsovård (HögreYH)

Utveckling och ledarskap

Åbo 2016

EXAMENSARBETE (Högre YH)

Författare: Minna Saunders

Utbildning och ort: Utbildning inom social-och hälsovård (Högre YH), Åbo

Profilering: Utveckling och ledarskap

Handledare: Eva Juslin

Titel: Ryhmästä tukea osallisuuteen ja toimijuuteen

Datum 31.3.2016 Sidantal : 42 Bilagor : 3

Abstrakt

Arbetet beskriver hur ungdomars delaktighet och aktörskap kan stödas genom gruppverksamhet. Målgruppen är 18-25 åriga unga, som är utanför arbets-och studielivet. I den samhälleliga diskussionen och enligt statistik positioneras dessa ungdomar som marginaliserade. Termen i sig är negativ och åtgärderna som är tänkta att förebygga marginalisering är ofta planerade ur ett riskperspektiv.

Arbetets syfte är att beskriva en ansats, som istället för riskerna tar fasta på ungdomarnas styrkor. Delaktighet och aktörskap ses som stärkande element för att uppnå en situation där individen själv upplever sig ha makt och påverkan i sitt liv. I arbetet beskrivs ett pågående utvecklingsarbete som genomförs med aktionsforskning som metod. I arbetet presenteras en ram för en handlingsmodell, som kan användas som grund för planeringen och utvecklingen av en gruppverksamhet för unga.

Språk: Finska Nyckelord: delaktighet, aktörskap, aktionsforskning

OPINNÄYTETYÖ (Ylempi AMK)

Tekijä: Minna Saunders

Sosiaali -ja terveystieteiden Ylempi AMK koulutus, Turku

Sosiaali -ja terveystieteiden kehittäminen ja johtaminen

Ohjaaja: Eva Juslin

Nimike: Ryhmästä tukea osallisuuteen ja toimijuuteen

Päivämäärä 31.3.2016 Sivumäärä : 42 Liitteet : 3

Tiivistelmä

Työssä kuvataan nuorten osallisuuden ja toimijuuden tukemista ryhmätoiminnan keinoin. Kohderyhmänä ovat 18-25-vuotiaat työn ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret. Tämän kohderyhmän tueksi yhteiskunnan puolelta tarjottavat aktivointitoimenpiteet on usein suunniteltu riskilähtöisesti ja ne ovat luonteeltaan sanktioivia.

Työn tavoitteena on kuvata lähestymistapaa, joka riskien sijaan keskittyy nuoren vahvuuksiin. Osallisuuden ja toimijuuden kokemuksen nähdään olevan nuorta vahvistava tekijä, ja toivottu lopputulos on tilanne, jossa nuori kokee olevansa itse vastuussa ja vaikuttamassa elämäänsä. Työssä kuvataan toimintatutkimuksen keinoin kehitteillä olevaa työtapaa, jossa oleellista on nuorten osallistuminen suunnittelutyöhön. Työssä esitellään toimintatutkimuksen tuloksena syntynyt toimintamallin kehys, jota voi käyttää suunnittelun ja kehittämisen pohjana nuorten ryhmätoiminnassa kun halutaan tukea heidän osallisuuttaan ja toimijuuttaan.

Kieli: Suomi Avainsanat: osallisuus, toimijuus, ryhmä, kehittämistyö, toimintatutkimus

MASTER'S THESIS

Author: Minna Saunders

Master's Degree Programme in Social and Health Care, Turku

Development and Leadership in Social and Health Care

Supervisor: Eva Juslin

Title: Ryhmästä tukea osallisuuteen ja toimijuuteen

Date 31.3.2016 Number of pages: 42 Appendices : 3

Summary

This study describes how youth participation and sense of agency can be supported through group based activities. The target group is 18-25 year olds that are not involved in studying or working life. Society and statistics position these individuals as marginalised. The term itself is negative and the services designed to support them are often designed from a risk perspective.

This study aims to describe an approach that instead of risks focuses on the participants' strengths. Involvement and sense of agency are thought to empower the participants and lead to a situation in which they are active decision makers in their own lives.

The study describes a developing project that has been carried out together with the participants using action based research as a method. The study presents a frame for a working model that can be used as a base for planning and developing group formed activities.

Language: Finnish Key words: Participation, sense of agency, development work, action based research

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Teoreettinen viitekehys	2
2.1	Syrjäytyminen.....	2
2.2	Toimijuus	6
2.3	Osallisuus.....	9
2.4	Ryhmästä tukea osallisuuteen ja toimijuuteen.....	11
2.5	Ohjaajan rooli ryhmätoiminnassa.....	12
2.6	Osallistava tutkimus toimijuutta ja osallisuutta tukemassa	13
3	Tomintatutkimus kehittämistyössä	14
3.1	Toimintatutkimuksen lähtökohdat	14
3.2	Tutkimuskohteen kuvaus.....	15
3.2.1	Turun ryhmän rakenne ja osallistujat	16
3.2.2	Kaarinan ryhmä	19
3.3	Aineiston tuottamisen ja analysoinnin menetelmät	19
3.4	Eettiset näkökulmat ja tutkimuksen luotettavuus.....	21
4	Toteutus ja tulokset.....	22
4.1	Tulosten ja toteutuksen esittely.....	22
4.2	Sosiaalinen prosessi.....	22
4.2.1	Sosiaalisen yhteisön merkitys	23
4.2.2	Janin tarina.....	24
4.3	Osallistujanäkökulma.....	26
4.3.1	Nuorten tavoitteet ja toiveet	27
4.3.2	Veeran tarina.....	28
4.4	Yhteistyön näkökulma.....	31
4.5	Voimaannuttava päämäärä	33
4.6	Kriittinen näkökulma	35
4.7	Reflektiivisyys ja dialektisuus.....	36
4.8	Toimintamallin kehys.....	37
5	Pohdintaa	40
	Lähdeluettelo.....	41

1 Johdanto

Toimijuuden tutkimus liittyy usein siihen, että halutaan ymmärtää marginaaliryhmien mahdollisuuksia vaikuttaa ja toimia elämässään (Lipponen et.al, 2013, s.160.) Tämä työ osallistuu tähän keskusteluun.

Sosiaalialalla puhutaan laajasti asiakkaan osallisuuden ja toimijuuden tukemisesta. Käytännön työssä toteutus voi kuitenkin ontua. Moniammatillisessa verkostoissa asiantuntijuus ja prosessin johtajuus voivat herkästi siirtyä jollekin verkoston ammattilaisista syrjäyttäen asiakkaan oman asiantuntijuuden. Lisäksi sosiaalialalla toimijuuden käsitteeseen sisältyy näkökulmia, jotka rajoittavat yksilön mahdollisuutta toimijuuteen ja osallisuuteen. Sosiaalityöhön rakentuu elementtejä, jotka saattavat rajoittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta.

Tässä työssä tarkastelen nuorten osallisuuden ja toimijuuden tukemista ryhmätoiminnan keinoin. Kohderyhmänä ovat 18–25-vuotiaat, koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat niin sanotut syrjäytyneet tai syrjäytymisuhan alla olevat nuoret.

Nuorten syrjäytymiskeskustelussa on usein syyllistävä sävy. Syrjäytyminen on jo terminäkin negatiivinen ja kuvaa syrjäytymistä tilana, joka johtuu yksilön valinnoista. Syrjäytymiskeskustelusta välittyy sellainen kuva, että nuoren pelastaa syrjäytymiseltä työnteko tai opiskelu. Usein nuorella on kuitenkin muitakin ongelmia, kuin työ- tai opiskelupaikan puuttuminen, joihin hän tarvitsee apua. Vallitseva tehokkuus- ja nopeusajattelu eivät anna nuorelle tilaa kasvaa rauhassa. On tietty malli, jonka mukaan on mentävä (Palola, 2012, s. 312). Syrjäytymisen torjumiseksi on luotu palveluita, jotka eivät huomioi nuorten erilaisia tilanteita. Palveluiden luonteessa korostuu riskipolitiikan eetos, syrjäytyneet nuoret nähdään taloudellisena uhkana ja ratkaisut ongelmaan löytyy sanktioinnista ja pakottamisesta (Palola, 2012, s. 312; Ågren, 2014, s. 55–57; Juppi, 2011, s. 200–220). Auttamistyö tasapainoilee pakkojen, täytymisten, yhteiskunnan kontrolloinnin sekä nuoren tukemisen ja itsemääräämisoikeuden välillä (Juvonen, 2009, 2015, s.100). Asiakkaan toimijuus on jumissa yhteiskunnan hänelle asettamien rajojen sisällä.

Tämän työn tavoitteena on kuvata lähestymistapaa nuorten parissa tehtävään työhön, joka riskien sijaan keskittyy nuoren vahvuuksiin. Osallisuuden ja toimijuuden kokemuksen

nähdään olevan nuorta vahvistava tekijä. Työllä tavoitellaan lopputulosta, jossa nuori kokee olevansa itse vastuussa ja vaikuttamassa elämäänsä.

Työhön liittyy kehittämisen näkökulma. Kehittämisen kohteena on KOTA ry:n hankkeessa kehitettävä ryhmämuotoinen työtapa. Toimin hankkeessa projektipäällikkönä ja olen vastuussa kehittämistyöstä. KOTA ry on yleishyödyllinen järjestö, jonka erityisosaamista on ryhmien ohjaaminen. Toimintaa ohjaavat seikkailukasvatukseen pohjautuva ajattelutapa ja toiminnalliset menetelmät sekä niiden käyttö ryhmien ohjaamisessa.

Työssä seurataan toimintatutkimuksen keinoin KOTA ry:ssä kehitettävää työtapaa ja sen vaikutusta nuoren osallisuuteen ja toimijuuteen. Työtapa kehitetään ryhmään osallistuvien nuorten kanssa yhteistyössä; nuoret ovat mukana kehittämistyössä ja myös arvioivat työtavan toimivuutta. Kehittämistyön päämääränä on luoda toimintamallin kehys, joka on syntynyt toimintatutkimuksen ja kehittämistyön seurauksena, yhteistyössä ryhmään osallistuneiden nuorten kanssa. Kehystä tullaan käyttämään tässä työssä kuvattavassa kehittämishankkeessa suunnittelu ja kehittämistyön pohjana hankkeen edetessä. Sen yleisen luonteen vuoksi, se on myös sovellettavissa pohjaksi kehittämis- ja suunnittelutyölle muiden työyhteisöjen, joissa toteutetaan ryhmätoimintaa, työvälineeksi.

Työtä ohjaava tutkimuskysymys on: Miten ryhmätoiminnalla voidaan tukea nuorten osallisuutta ja toimijuutta?

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Syrjäytyminen

Nuorten syrjäytymisestä on puhuttu vakavana ongelmana jo kauan. Tilastokeskuksen kehittämisspäällikkö Pekka Myrskylän tutkimus kuvaa syrjäytymistä ilmiönä, joka koskettaa huomattavaa määrää nuoria. Työn- ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta, oli vuonna 2012 noin 50 000. Myrskylän tutkimuksessa syrjäytyminen määrittyy koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olemisesta. Syrjäytymisen niin sanotussa kovassa ytimessä on hänen tutkimuksessaan noin 30 000 nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi. Näistä nuorista ei kenelläkään ole tietoa (Myrskylä, 2012, s.1-2).

Syrjäytymisen käsitteleminen tilastotietojen valossa antaa syrjäytymisestä puutteellisen kuvan. Itse syrjäytyminen on terminä yksinkertaistava, eikä avaa nuorten tilanteiden

eroavaisuuksia. Monet nuorista, jotka ovat työ- tai opiskeluelämän ulkopuolella, saattavat olla keskellä erilaisia siirtymiä tai heillä voi olla suunnitelmia meneillään. Jonkun toimintakyky saattaa olla tilapäisesti heikentynyt ja hän tarvitsee kuntoutusta, joku toinen on saattanut joutua syrjään pitkällisen prosessin seurauksena, kun taas jonkun arvomaailmaan liittyvät valinnat asettavat nuoren tilanteeseen, joka yhteiskunnan silmissä näkyy syrjäytymisenä. Niille, joiden syrjään jääminen on prosessina kestänyt hyvinkin kauan myös tie takaisin yhteiskuntaan vie aikaa (Palola, 2012, s. 312).

Syrjäytymistä käsitellään uutismedioissa pääosin leimaavin ja uhkaavin sanankääntein. FT, journalismin yliopettaja Piritta Juppi (2011, s. 200–220) on identifioinut viisi tapaa, joilla media synnyttää kuvaa syrjäytymisestä ilmiönä. Nämä ovat syrjäytyminen turvallisuushkana, moraalisenä rappiona, taloudellisenä riskinä, nuorten pahoinvointina, hyvinvointijärjestelmän puutteena tai sairaan yhteiskunnan ilmentymänä. Hyvinvointipalvelun puutteista lähtöisin olevaa näkökulmaa lukuun ottamatta, muut lähestymistavat maalaavat uhkaavaa kuvaa syrjäytymisestä. Syrjäytymistä pyritään torjumaan kontrollin ja varhaisen identifioinnin keinoin ja se nähdään yksilön ja sitä kautta yhteiskunnan moraalina rapauttavana tekijänä. Syrjäytymiseen liittyvä leimaaminen tapahtuu joko hakemalla syitä perhetaustoista, mielenterveysongelmista tai oppimisvaikeuksista tai kuvaamalla syrjäytyneet nuoret passiivisina, haluttomina ja avuttomina yksilöinä, joilla ei ole halukkuutta tai kykyä yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Syrjäytyminen on joko yksilön oma syy tai sitten syrjäytynyt nuori on olosuhteiden (perhetausta, sosiaaliset ongelmat, mielenterveys, päihteet) uhri (Juppi, 2011, s. 200–220).

Hyvinvointijärjestelmän puutteiden kautta syrjäytyminen nähdään ilmiönä, johon yksilö ajautuu, kun yhteiskunnan turvajärjestelmät pettävät. Palvelut ovat riittämättömiä tai aliresursoituja. Tämä hyvinvointipolitiikan eetos tarjoaa erilaisen selityksen syrjäytymiselle, mutta uhkaa jäädä riskipolitiikan eetoksen alle niin yhteiskunnallisen keskustelun kuin toimenpiteiden tasolla (Juppi, 2011, s. 200–220).

Osana riskipolitiikan eetosta Jyrki Kataisen hallitus lanseerasi nuorisotakuun, jossa nuorisoon kohdistuva yhteiskuntatakuu turvaa nuorelle mahdollisuuden saada työ-, opiskelu- tai aktivointitoimenpidepaikan kolmen kuukauden sisällä siitä, kun on jäänyt työttömäksi (Palola, 2012, s. 310; Ahonen-Walker & Pietikäinen, 2014, s. 69–70). Käytännön toimenpiteissä korostuu työ- ja opiskeluvaikeuksien vahvistaminen. Nuorisotakuu ei tarjoa ratkaisuja niille nuorille, joiden elämänpolut poikkeavat tavanomaisesta ja jotka hyötyisivät elämänhallintaa vahvistavista ja kuntoutuksellisista

palveluista. Nuorisotakuu jättää ne nuoret, jotka ovat haastavimmassa asemassa palveluiden ulkopuolelle (Ahonen-Walker & Pietikäinen, 2014, s. 69–70; Alanen, et.al., 2014, s. 6).

Riskipolitiikkaa edusti myös vuonna 2011 voimaan tullut lakimuutos, joka antoi sosiaalityöntekijälle mahdollisuuden alentaa toimeentulotuen perusosaa, jos hakija on keskeyttänyt tai jättänyt vastaanottamatta opiskelupaikan niin, että oikeutta työmarkkinatukeen ei ole. Jo aikaisemmin sama sanktiointi on ollut käytössä tarjottujen työ- tai aktivointitoimenpiteiden suhteen. Opiskeluun liittyvän lainmuutoksen logiikan mukaan nuoria kannustetaan opiskeluun pakon keinoin. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) teettämässä tapaustutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät kuvaavat lakia ja sen edustamaa ajatusmaailmaa keskiluokkaiseksi. Laki on ristiriidassa sellaisen nuoren elämäntilanteen kanssa, missä perhe ei pysty rahallisesti tukemaan nuorta. Tuen sijaan perhe saattaa olla nuorelle jopa taloudellinen rasite ja rahaa opiskeluun ei yksinkertaisesti ole. Byrokraattinen ja sanktioiva järjestelmä saattaa osan nuorten kohdalla toimia syrjäyttävänä elementtinä rajoittaen nuoren omaa toimintavapautta ja mahdollisuuksia itse parantaa omaa asemaansa (Palola, et.al, 2012, s.5-8,37; 2012, s. 310–312). Pakkohaku synnyttää ilmiön, joka on nimetty paniikkihauksi. Paniikkihaku tuottaa tilanteita, jossa nuori sanktioinnin pelossa tulee hakeneeksi oppilaitokseen, johon ei oikeastaan halunnut, ja tämä kiinnostuksen puute johtaa opintojen keskeyttämiseen. Pakkohaun nähdään tuottavan keskeytyksiä (Palola, 2012, s. 48–52), vaikka sen tarkoitus oli aktivoida ja kannustaa nuoria (Palola, 2012, s. 3-5.)

Riskipolitiikan eetos ja samanlaiset johtopäätökset sen soveltamisesta, ovat esillä myös Susanna Ågrenin Pro gradu – tutkielmassa (2014, s. 55–57). Ågren kuvaa nuorisotakuuta toimenpiteenä, joka tähtää riskitekijöiden minimointiin. Työelämän ulkopuolella olevat nuoret nähdään uhkana yhteiskunnalle ja sen kilpailukyvyille. Yhteiskunnan nuorille asettamat vaatimukset ovat sellaisia, etteivät kaikki nuoret pysty niitä täyttämään. Nuorisotakuussa on mahdollisuus luoda uudenlaista työelämää joka vastaanottaisi erilaiset nuoret, mutta toistaiseksi sen toteuttamisessa ei ole näin tehty. Nuorten potentiaali uhkaa jäädä käyttämättä jos heihin suhtaudutaan ongelmana ja ainoa mahdollisuus kiinnittyä yhteiskuntaan on työn ja opiskelun kautta. Nuorisotakuu voi jopa olla estämässä yhteiskunnan muutosta koska sen lähtökohtana on huolen ja kontrollin näkökulma. Nuorten potentiaali yhteiskunnan jäsenenä ei saisi olla määritelty vain työpositiosta lähtöisin vaan asiaa tulisi tarkastella monipuolisemmin. Onko nuorilla halu tai mahdollisuus kiinnittyä yhteiskuntaan sen nykyisessä muodossa? (Ågren, 2014, s. 55–57).

Syrjäytymispuheeseen liittyy käsitys nuorten moniongelmaisuudesta ja syrjäytymisen syitä selvittäviä tutkimuksia löytyy useita. Työtön nuori voi kuitenkin olla hyvinkin aktiivinen muilla elämän osa-alueillaan (Ulvinen, 2014, s. 42). Yksilökohtaisesti voidaan puhua syrjäytymisestä, kun yksilö menettää toimintakykynsä sellaisella elämänalueella, jossa on aikaisemmin ollut toimintakykyinen (Ulvinen, 2014, s. 42). Nuoret voidaan luokitella syrjäytymisuhan alaisiksi silloin kun tietyt riskitekijät heidän kohdallaan täyttyvät (Myrskylä, 2012, s.1-2). On kuitenkin tärkeää huomata, että nuori ei voi syrjäytyä elämänalueelta, johon ei koskaan ole ollut kiinnittynyt (Ulvinen, 2014, s. 42.)

Kun syrjäytymistä tarkastellaan nuorisotakuun näkökulmasta, on sen määritelmä hyvin normatiivinen. Yksilön elämää määritellään siten, että se sisältää työn ja koulutuksen, joka on tietynlainen. Toimivan nuorisotakuun edellytys on, että selvitetään nuoren omia mielipiteitä työn ja koulutuksen suhteen ennen kuin asetetaan normatiivisia vaatimuksia, joita hän ei pysty lunastamaan (Ulvinen, 2014, s. 40–43).

Suuri osa nuorista, joita kutsutaan syrjäytyneiksi, ovat toimeentulotuen asiakkaita. Kun asiaa lähestytään toimeentulon näkökulmasta, voidaan todeta että alle 30-vuotiaat miehet ja naiset ovat ikäluokallisesti isoin ryhmä, joiden toimeentulo on yhteiskunnan tarjoamien perus- ja vähimmäisturvan varassa (Palola, 2012, s.310; Saikkonen, et.al., 2015, s.14).

Toimeentulotuki on niin sanottu viimesijainen etuus, jonka varalla elämisen katsotaan olevan tilapäistä. Kuitenkin moni nuori on pelkästään toimeentulotuen asiakkaana, vaikka tarvitsisikin muutakin tukea. Yksittäisten menetelmien, kuten toimeentulotuen maksamisen, käyttäminen nuorten aikuisten tukemisessa voi pahimmillaan johtaa asiakkuuksien pidentämiseen, kun tarjolla oleva palvelu ei ole riittävä (Saikkonen, et.al., 2015, s.14). Taloudellisen tuen rinnalla pitäisi olla myös muuta tukea. Pitkään työmarkkinoiden tai koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta on harvoin tarkoituksenmukaista ohjata suoraan työhön tai opiskeluelämään. Sen sijaan nuoren tukemiseksi olisi tehtävä moniammatillista, koordinoitua yhteistyötä sektorirajojen ylitse. Lisäksi palveluiden piiriin pääsyä tulisi helpottaa mahdollistamalla nuorelle joustavia koulutusratkaisuja. Palveluista toisiin vaihtaminen tulisi toteuttaa saattaen, nuorta ei saisi jättää yksin (Saikkonen, 2015, s. 15–17).

2.2 Toimijuus

Tässä työssäni pohjaan Kumpulainen et.al (2009, s.23) määritelmään toimijuudesta, jossa käsitteen sisältö on, ettei ihminen vain passiivisesti reagoi tapahtumiin vaan pyrkii vaikeuksia ja haasteita kohdatessaan määrätietoisesti muuttamaan sosiaalisia suhteitaan, toimintatapojaan tai ympäristöään. Koulumaailmasta lähtöisin he ovat useassa tutkimuksessa tutkineet, miten opetusta voidaan kehittää niin, että se paremmin tukisi lasten ja nuorten toimijuutta. Teoriapohja löytyy Vygotskyn sosiokulttuurisesta teoriasta. Tässä viitekehyksessä toimijuus ymmärretään relationaalisena, ajallisesti ja paikallisesti rakentuvana ilmiönä (Kumpulainen & Lipponen, 2013, s.3, Rainio, 2010, s.6). Toimijuuteen liitetään myös muita käsitteitä, kuten aktiivisuus, intentionaalisuus, osallisuus, vaikutus- ja valinnanmahdollisuus sekä vapaaehtoisuus (Kumpulainen et.al., 2010, s.23.) Toimijuus on inhimillinen ominaisuus, jonka toteuttaminen on kuitenkin aina sidoksissa varsinaista toimintaa ympäröivään sosiaaliseen ympäristöön. Toimijuus tapahtuu vuorovaikutuksessa ja sillä on vahva sosiaalinen konteksti. Yksilön toimiessa sosiaalisessa yhteisössä, hän oppii tietojen ja taitojen lisäksi myös yhteisössä toimimiseen välttämättömiä taitoja. Toimijuus yhteisössä muuttaa ymmärrystä omasta itsestä; kuka yksilö on ja minkälaisessa suhteessa yhteisöön (Kumpulainen et.al., 2010, s.23; Rainio, 2010, s. 16; Lipponen, 2013, s. 160–161). Aiempaan tutkimukseen nojaten Kumpulainen et.al. toteaa toimijuuden kokemuksen sekä sen reflektoinnin turvallisessa sosiaalisessa yhteisössä toimivan suojaavana tekijänä yksilön sosioemotionaalisessa hyvinvoinnissa (Kumpulainen et.al, 2013, s.2). Tästä näkökulmasta toimijuuden voi nähdä ihmisen hyvinvointia tukevana tekijänä.

Toimijuutta käsittelee myös tunnettu sosiologi Anthony Giddens, jonka määritelmässä yksilön valinta korostuu (1976, s.75). Giddensin mukaan toimijuudessa on olennaista se, että yksilöllä on mahdollisuus valita. Yksilöllä, eli toimijalla, on vaihtoehtoja, josta voi valita mielekkäimmän. Toimija voi valita osallistuvansa toimintaan konkreettisella tasolla tai olla osallistumatta. Molemmat näistä ovat valintoja.

Toimijuus ei kuitenkaan yksilötasolla ole riippumatonta esimerkiksi yhteiskunnan rakenteista (Juvonen, 2015, s. 87–89.) Artikkelissa ”Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria”, Kotiranta ja Virkki (2012, s.115) tuovat esille Giddensin teoriaan kohdistuneen kritiikin. Teoriaa on kritisoitu siitä, että vaikkakin se antaa rakenteille merkityksen se ei kuitenkaan pidä ihmisen toimintaa näiden ulkoisten rakenteiden määrittelemänä. Giddensin teoriaa on syytetty liiasta voluntarismista, yksilön tahdonvapauden liiallisesta korostamisesta.

Nuorten toimijuutta rakentaessa on erityisen tärkeää mahdollistaa tilanteita, joissa heitä kuunnellaan. Kun kontekstina on koulumaailma ja jos oletetaan että koulun tavoitteena on kasvattaa opiskelijoita toimijuuteen, missä heille rakentuu kuva itsestään arkielämän haasteissa pärjäävinä nuorina ja aikuisina, koulun on järjestettävä tilanteita, jossa he saavat tehdä jotain arvokasta ja tärkeää omasta tahdostaan (Rajala, et.al., 2013, s.2). Projektissa ”Pyörät liikkeelle” nuorille mahdollistettiin osallistuminen kevyen liikenteen väylien suunnittelun. Rajala et.al (2013, s. 8-10) tutkivat miten opetuksen vieminen luokkahuoneen ulkopuolelle tuki nuorten toimijuutta. Nuorille annettiin kokemus vaikuttamisesta lähiympäristöön ja päätöksentekijöihin. Prosessissa on monta yhtymäkohtaa tässä hankkeessa toteutettavaan työtapaan. Nuorille annettiin vastuu työn suunnittelusta ja toteuttamisesta. Hanke toteutettiin yhteisprojektina, jossa nuorten mielipiteet ja kannanotot muokkaantuivat hankkeen luomassa sosiaalisessa kontekstissa. Hankkeeseen osallistuminen aiheutti muutoksen nuorissa: he tutkivat ympäristöään kriittisemmin. Hanke myös vaikutti nuorten käsitykseen ympäristöstään; nuorille tuli ymmärrys siitä, että he voivat vaikuttaa lähiympäristöönsä sitä muokaten.

Laajempi tulkinta tästä on että nuorille muodostui käsitys siitä, että ympäristöä ja ympäröivää maailmaa voi teoillaan muuttaa. Muutoksen kuvittelemisen on toimijuuden ytimessä, sen ymmärtäminen että voi omilla teoillaan aikaansaada muutoksen (Rainio, 2010, s.; Rajala, 2013, s. 17). Työtapa on oleellisessa asemassa tällaista hanketta toteuttaessa. Työtavassa oleellista on avoimet, joustavat ja alustavat suunnitelmat jotka on muutettavissa tarvittaessa (Rajala, 2013, s. 19).

Sosiaalialalla nuoren kuulemista leimaavat eri lainalaisuudet. Kun toimijuutta tarkastellaan sosiaalipalveluiden kautta, siihen liittyy pakottamisen ja täytymisen kautta ulottuvuus, joka jännitteistää nuorten toimijuutta ja sen rakentumista. Sosiaalityössä yhdistyy tuki ja kontrolli, joita on vaikea erottaa toisistaan (Juvonen, 2015, s.82).

Väitöskirjassaan ja sen osajulkaisussaan Tarja Juvonen tunnisti neljä toimijuuden ulottuvuutta sosiaalityön kontekstissa. Nämä ovat ohipuhuttu toimijuus, uhmakas ja vaativa toimijuus, kriittinen toimijuus ja välttelevä toimijuus. Ohipuhutussa toimijuudessa nuoreen ääni tulee kuulluksi, mutta sitä ei huomioida päätöksenteossa. Toimijuus ohitetaan palvelujärjestelmän puuttuvien resurssien ja logiikan takia. Uhmakas ja vaativa toimijuus johtaa Juvosen esimerkissä tilanteeseen, jossa neuvottelun lopputulos kääntyy lähemmäs asiakkaan toivomaa suuntaa. Auttamistyön näkökulmasta päätös ei välttämättä ole rakentava, mutta asiakkaan toimijuus näkyy selvästi. Juvonen muistuttaa, että toimijuuteen

liittyy myös oikeus tehdä vääriä päätöksiä (Juvonen, 2015, s.176–185). Systemikriittinen toimijuus näyttäytyi palvelujärjestelmään kohdistuvana kritiikkinä. Nuoren ääni kuuluu tässä ulottuvuudessa selkeästi. Juvosen tutkimuksessa nuoren esittämä kritiikki kohdistuu työllistämistoimenpiteisiin, jotka näyttäytyvät nuorelle joustamattomina, heikosti motivoivina ja nuorten tarpeisiin heikosti vastaavina. Kriittisyys oli nuoren toimijuuden ilmentymä, hän osallistui itse toimijuutensa ehtojen määrittelyyn (Juvonen, 2015, 92). Väistelevä toimijuus näyttäytyi passiivisella tavalla. Kritiikin esittämisen sijaan, nuori osoittaa vastustustaan passiivisella tavalla. Passiivinen vastustus onkin voimakas vastarinnan muoto asiakastyössä. Tämä vastarinnan muoto vaikeuttaa nuorten toimijuuden tunnistamista. Vastarinta voidaan nähdä toimijuuden ilmentymänä, mutta koska se vaikeuttaa toimijuuden tunnistamista, se ei paradoksaalista kyllä, lisää nuoren toimijuutta taikka autonomisuutta (Juvonen, 2015, s.176–185).

Passiivista toimijuutta kuvaa myös Gordon, mutta hieman eri näkökulmasta. Toimijuuden määritelmää havainnoidessa on syytä pitää mielessä, että toimijuus voi toteutua myös tavalla, joka näyttäytyy passiivisena. Passiivisen kuuntelijan mielessä asioita saatetaan kuitenkin prosessoida vilkkaasti eteenpäin, jolloin toimijuus toteutuu, vaikkei perinteisellä tavalla näkyvää olekaan. Silloin dilemma syntyy siitä, miten passiiviselta näyttävä toiminta tulkitaan. (Gordon, 2005,s.126)

Nuorten työvoimapalvelut näyttäytyvät nuorille joustamattomina, heikosti motivoivina ja nuorten tarpeita vastaamattomina (Juvonen, 2015, s.92). Haasteen voivat muodostaa myös nuoren odotukset palveluihin. Sosiaalityön tohtori Ulla Rantakeisu (2013, s.133–134, 148) peilaa tutkimuksessaan työvoimatoimiston asiakkaina olevien nuorten odotuksia yhteiskuntaluokkaan. Hän on tutkinut nuorten suhtautumista työvoimapalveluihin. Hän toteaa niin sanotun työväenluokkaan kuuluvien nuorten odottavan palveluilta enemmän kuin paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat nuoret. Odotukset voivat olla korkeat, jopa epärealistiset ja toimijuuden näkökulmasta haastavat. Odotukset selittyvät Rantakeisun mukaan sillä, että työväen luokan nuorten oma sosiaalinen verkosto harvemmin pystyy auttamaan nuoria irti työttömyydestä. Myös työttömyyden aiheuttamat materiaaliset ehdot synnyttävät odotuksia palveluita kohtaan. Näiden nuorten keskuudessa tavallista oli, että työvoimapalveluiden odotetaan kertovan nuorille miten heidän tulee toimia saadakseen työtä. Tämän käsitys pohjaa normiin työnteosta työväenluokan positiosta lähtien. Tämä asetelma saattaa aiheuttaa törmäyksiä ammattilaisen ja nuorten välillä; ammattilainen tulkitsee nuoren avunpyynnön tapana luistaa omasta vastuusta (Rantakeisu, 2013, s. 133–134,148).

Toimijuus on käsitteenä, kuten tässä tuodaan esille, monimutkainen ja pakottaa tutkijan pohtimaan mahdollisuuksia ja rajoituksia ja analysoimaan niiden jännitteisiä suhteita. (Gordon2005:121). Sosiaalityön asetelma luo asiakastilanteisiin sosiaalista alemmuutta, joka aiheuttaa nuorissa turhautumista. Ammatillaisen on syytä muistaa taustalla vaikuttavat ilmiöt ja tarkastella omaa toimintaansa kriittisesti. Toiminko ammatillisena eriarvoisuutta vastaan vai toistanko toiminnallani eriarvoisuutta aiheuttavia rutiineja? Stereotyyppit ja odotukset asiakkaiden toimintakyvystä saattavat vaikuttaa työn käytäntöihin vaikka aikomus on hyvää tarkoittava. Osallisuuden ja toimijuuden kannalta tämä asetelma on haastava (Rantakeisu, 2013, s. 133–134, 148).

Tässä työssä kohderyhmänä ovat 18–25 v nuoret. Tähän ikäryhmään yhteiskunta kohdistaa paljon velvoitteita ja pakkoja. Nuorisotakuu lupaa jokaiselle alle 25-vuotiaalle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikan viimeistään 3 kuukauden kuluttua siitä, kun nuori on jäänyt työttömäksi. (Ahonen-Walker & Pietikäinen 2013: 69) Nämä nuoret ovat sekä työvoimatoimiston että aikuissosiaalityön näkökulmasta niitä, joihin korostetusti kohdistetaan aktivointitoimenpiteitä. Toimenpiteistä kieltäytyminen tai niiden laiminlyönti johtaa sanktioihin. Toimijuutta rajoittavat raamit liittyvät esimerkiksi opiskeluun, johon hakeutuminen on tälle ikäryhmälle tarkoin säänneltyä ja velvoittavaa. Syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiksi katsottujen nuorten elämänvalinnat ovat aina jossain määrin rajoitettuja. Yhteiskunnan normit ja nuoria ohjaavat rakenteet rajoittavat nuorten toimijuutta ja tällaisessa tilanteessa valinnat ovat näistä rajoituksista johtuen vain osittain nuorten omia. (Juvonen, 2015, s.87) Edellä kuvatut pakon ja kontrollin muodot ovat sosiaalityössä tärkeässä asemassa koska ne ovat mukana nuoren toimijuuden rakentumisen prosessissa. On myös otettava huomioon, että samat aspektit voivat myös aiheuttaa toimijuuden rajoittumista (Juvonen, 2015, s.89).

2.3 Osallisuus

Käsitteinä osallisuus ja toimijuus ovat lähellä toisiaan. Tässä työssä lähdän oletuksesta, että osallisuus ja toimijuus ovat toistensa edellytyksiä. Tuoreessa väitöskirjassaan Päivi Virkki (2015, s.V) toteaa osallisuuden olevan riippuvainen siitä, missä määrin toimijuuttaan saa toteuttaa.

Myös tässäkin käsitteessä pohjaan Kumpulaisen et.al julkaisemaan materiaaliin osallisuudesta. Tämänkin määritelmän teoriapohja löytyy Vygotskista, jonka ajatuksiin pohjaava sosiokulttuurinen teoria näkee oppimisen kokonaisvaltaisena, dynaamisena

prosessina, jossa yksilö kasvaa osaksi vallitsevaa kulttuuria ja sen arvomaailmaa. Oppiminen on sosiaalinen ja kulttuurisidonnainen prosessi, joka perustuu vuorovaikutukseen (Kumpulainen et.al., 2010, s.13).

Sosiokulttuurisen viitekehyksen mukaan yksilö oppii osallisuuden kautta ja sen tuloksena ajatus- ja toimintamalleja, jotka ovat tarkoituksenmukaisia yhteisölle. Omalla osallistumisellaan yksilö muuttaa ja vaikuttaa yhteisöön, jossa toimii. Kun yksilö on osallinen, hän ei vaan passiivisesti reagoi asioihin, vaan muuttaa ja mukauttaa niitä (Kumpulainen et.al., 2010, s.13).

Myös lastensuojelun kontekstissa on tutkittu nuorten toimijuutta ja osallisuutta. Aiheesta on julkaistu raportteja, jossa nuorten omat kokemukset nostetaan keskeisiksi asioiksi, joita pitäisi käyttää palveluja suunnitellessa. Osallisuutta käsitellään raportissa ”Suojele unelmia, vaali toivoa” nuoren kuulemisesta käsin. Nuorten osallistaminen nousee edellytykseksi heidän toimijuudelleen, sillä vain tätä kautta he saavat riittävästi tietoa omaa elämää koskevista päätöksistä, jotta voivat ottaa niihin kantaa. Ammatillisuuden rinnalle nostetaan nuorten omat kokemukset lastensuojelusta. Raportti pitää nuorten omaa asiantuntijuutta tärkeänä ja suosittaa sen hyödyntämistä lastensuojelupalveluita suunnitellessa. Näin tehdessä varmistetaan paitsi laadukas palvelu, myös se, että nuorten omia kokemuksia arvostetaan, kuullaan ja hyödynnetään. Tämä synnyttää nuorelle kokemuksen osallisuudesta. Työntekijän tapa kohdata nuoret nousee keskeiseksi asiaksi raportissa. Raportissa puheenvuoron saaneet nuoret korostivat kohtaamisen merkitystä. Nuoret haluavat tulla kohdatuksi yksilöinä arvostavasti ja kunnioittavasti (Vario et.al., 2012, s. 9–13). Kuten Rajalan (2013, s. 19) aineistossa, tässäkin aineistossa nousee esiin ammattilaisen rooli nuoren osallisuuden ja toimijuuden tukemisen prosessissa.

Kuten lastensuojelun esimerkki näytti, osallisuudessa on myös kyse äänen antamisesta niille joilla sitä ei ole. Virkki viittaa väitöskirjassaan yhteiskuntatieteilijä Shelley Arnsteinin vuoden 1969 julkaisuun, jonka mukaan osallisuus toteutuu, kun valtaa jaetaan uudella tavalla ja niille yksilöille, joilla ei ole päätäntävaltaa annetaan se (Virkki, 2015, s.8).

Mielenkiintoisen ja muutosta sosiaalityön työorientaatiossa kuvaava näkökulman nuoren osallisuuteen on myönteisen tunnistamisen näkökulma. Varhaisen puuttumisen sijaan tutkijat ovat kehittäneet myönteisen tunnistamisen menetelmän, jossa fokus on niissä tekijöissä lasten/nuorten elinympäristössä, jotka tukevat osallisuutta. Lähestymistavassa korostuu arjen osallistavuus syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Tässäkin

lähestymistavassa korostuvat työntekijöiden asenteet; se tapa, jolla lasten/nuorten/asiakkaiden elinympäristöistä ajattelemme, heijastuu siihen, miten he sen kokevat (Kallio, et.al, 2014,s.70–71). Myönteisen tunnistamisen menetelmässä on keskeistä tunnistaa lapsen/nuoren yhteisöllinen toimijuus arkiympäristössään. Tämä tunnistaminen tekee näkyväksi lasten/nuorten aktiivisen toiminnan, joka puolestaan toimii syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä. Menetelmä kuvaa muutosta työtavassa; varhaisen puuttumisen korvaa positiivisempi ja näkymättömämpi varhainen tunnistaminen joka kiinnittää huomion lapsen /nuoren arjessa tapahtuviin toimijuuden ja osallisuuden ilmentymiin ja antaa niistä palautetta lapselle/nuorelle. Kun työntekijä näin kiinnittää huomion nuoren arkiympäristön hyviin asioihin, tämä rakentaa hiljalleen paitsi nuoren itsetuntoa, myös hänen osallisuuttaan ja toimijuuttaan (Kallio et.al, 2014, s. 81–82).

Myönteisen tunnistamisen viitekehys tarjoaa uuden näkökulman varhaiseen tukeen ja sen suuntaamiseen. Keskeistä on fokuksen muutos normaalin tavoittelemisesta erilaisuuden arvostamiseen. Lähestymistapa tarjoaa mahdollisuuden tunnistaa lapsen/nuoren voimavaroja arkiympäristössä, joka tuottaa voimaantumisen kokemuksia(Häkli et.al, 2015, s. 14–15).

2.4 Ryhmästä tukea osallisuuteen ja toimijuuteen

Myönteisen tutkimuksen lähestymistapaa on luonnollista soveltaa ryhmäkontekstissa. Ryhmän jäsen voi ryhmässä saada palautetta siitä, miten ryhmässä käyttäytyi, eikä automaattisten luokitusten kautta. Ryhmässä voi olla avulias kaveri, taitava ruuanlaittaja, hyvä keskustelukumppani sen sijaan että profiloituu esim. syrjäytyneeksi, työelämän ulkopuolella aktivointitoimenpiteessä olevaksi nuoreksi (Häkli, et.al, 2015, s. 14–16). Tunnistamisella on tärkeä osa ihmisen identiteetin muodostamisessa, koska se on arvostamisen ilmentymä. Tunnistaminen tapahtuu aina sosiaalisessa kontekstissa ja se on kontekstuaalinen: jokaisessa kohtaamisessa sosiaalinen arvostus syntyy yksilöiden ollessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Tämä yhteisöllinen arvostava kohtaaminen, hyvät ja huolehtivat lähi-ihmissuhteet ja yhteiskunnan puolelta toimijuuden kunnioitus vaikuttavat positiivisesti itsetunnon kehitykseen, joka on edellytys yksilön identiteetin rakentumiselle (Häkli et.al, 2015, s. 17).

Nuorelle toisilta nuorilta saatu palaute voi olla paljon merkityksellisempää kuin ohjaajien ammatillisesta lähtökohdista tuleva palaute, tai päinvastoin. Myönteisen tunnistamisen

näkökulmasta ryhmässä on mahdollisuus merkityksellisen palautteen saamiseen sekä vertaisilta että ammattilaisilta (Häkli et.al., 2015, s. 14–15) .

Sosiaalisen yhteisön merkitys on tärkeä ihmisen kehittämisessä ja toimijuuden ja osallisuuden rakentumisessa. Tilanteessa, jossa nuori tahdostaan riippumatta jää ulkopuolisen positioon, ajatus identiteettiprosessiin kuuluvasta toimijuudesta käy haastavaksi. Jos nuorella ei ole mahdollisuutta valita viiteryhmäänsä tai tulla osalliseksi haluamallaan tavalla, hänen toimijuutensa on uhattuna. Tämä ulkopuolisuus ei rajoitu vain koulumaailmaan vaan rajoittaa liittymistä muihinkin yhteisöihin ja viiteryhmiin (Korkiamäki, 2014, s. 42). Osallisuuden käsitteessä korostuu henkilön tarve kuulua sosiaaliseen, itselle merkittävään yhteisöön. Tämä perustuu yhteen ihmisyyden peruselementtiin, tarpeeseen kokea olevansa tärkeä toisille ihmisille (Kallio, et. al., 2015, s.9).

2.5 Ohjaajan rooli ryhmätoiminnassa

Osallisuuden käsitteessä korostuu henkilön tarve kuulua sosiaaliseen, itselle merkittävään yhteisöön. Tämä perustuu yhteen ihmisyyden peruselementtiin, tarpeeseen kokea olevansa tärkeä toisille ihmisille. Arvostukseksi tulemisen kokemus on elämässä eteenpäin vievä asia. Tämä kokemus muodostuu niissä erilaisissa sosiaalisissa ympyröissä sekä suhteissa, joihin elämämme aikana olemme kosketuksissa. Elinympäristöt, joissa sosiaalista kanssakäymistä esiintyy ovat perhe, ystävät, työyhteisöt sekä yhteiskunnan puolelta opiskelulaitokset, koulut, sosiaali- ja terveystalouden palvelut. Tämän lisäksi elinympäristöjä laajentamassa ovat erilaiset vapaa-ajanaktiviteeteissä muodostuvat yhteisöt. Kaikissa näissä eri yhteisöissä ja ryhmissä tulemme kohdatuiksi, mutta kohtaamisen laatu vaihtelee (Kallio, et. al., 2015, s.9).

Myönteisen tunnistamisen viitekehystä työntekijän roolissa korostuu asenne, toimimisen tapa ja näkökulma, jolla pyritään tukemaan nuoren minäkuvaa, vahvistamaan häntä ja tunnistamaan arkiympäristöstä myönteisiä, nuorta tukevia tekijöitä. (Kallio, et.al., 2015, s.9 ;Kallio et.al., 2014, s.70-71)

Tästä näkökulmasta arvostava kohtaaminen on ensiarvoisen tärkeää. Kun työntekijä lähtökohtaisesti keskittyy näkemään ja tukemaan vahvuuksia ja hetkeksi riisuu ongelmakeskeiset silmälasinsa se vääjäämättä vaikuttaa myös kohtaamisen laatuun. Nuorista tulee objektien sijaan subjekteja, kykeneviä toimijoita, joiden omaa asiantuntijuutta arvostetaan (Kallio, et.al., 2015, s. 14–15 ; Kallio et.al., 2014, s.70–71).

2.6 Osallistava tutkimus toimijuutta ja osallisuutta tukemassa

Työhön toteutettavasta toimintatutkimuksesta on haettu inspiraatiota Kumpulaisen et.al (2013, s.4) toteuttamasta osallistavasta tutkimuksesta ja teoriaosassa aikaisemmin kuvattua ”Pyörät liikkeelle ” tutkimuksesta (Rajala et.al, 2013,s. 8). Esimerkkien kautta tuon esille osallistavan tutkimuksen ja KOTA ry:n työtavan samankaltaisuuden. Luku toimii sisäin ajona metodikappaleelle, jossa tutkimusmenetelmäksi valittu osallistava toimintatutkimus esitellään.

”Pyörät liikkeelle” projektin keskeisin idea oli antaa nuorille vastuuta ja päätäntävaltaa prosessia suunnitellessa. Tämä lähestymistapa tuki nuorten toimijuutta mahdollistaen heille kokemuksen vaikuttamisesta ja siitä, että omilla teoilla voin aikaansaada muutoksen. Muutoksen kuvittelemisen on toimijuuden ytimessä (Rainio, 2010, s. Rantala et.al, 2013, s.8-19). Sama lähtökohta on kohta esiteltävässä toimintatutkimuksessa.

Kumpulainen et.al on myös tutkinut sosiaalisen konstruktion merkitystä toimijuuden tunteen luomisessa osallistavan tutkimuksen viitekehyksestä. Kuvaamassaan metodissa perusajatus on antaa lapsille toimijuus omaa elämää koskevassa tutkimuksessa. Pääpaino on lasten omassa aloitteellisuudessa ja siinä, että he saavat äänensä kuuluville. Tutkimuksen lähtökohta on, että kokemus toimijuudesta on siirrettävissä muille elämän osa-alueille, kun lapset oppivat metodin kautta luottamaan itseensä toimijoina. Tutkimuksen tuloksena todetaan, myös edelliseen tutkimustietoon nojaten, että toimijuus ja positiivinen, tukeva sosiaalinen yhteisö kuuluvat vahvasti yhteen. Positiivinen ja tukeva sosiaalinen yhteisö perustuu luottamukseen, arvostukseen ja aitoon kiinnostukseen lapsen elämään. Positiivisessa ja tukevassa sosiaalisessa yhteisössä on mahdollisuus reflektiiviseen vuorovaikutukseen. Tämä ei synny tyhjiössä vaan edellyttää tutkijalta ja ryhmän ohjaajalta ammatillisuutta, herkkyyttä sekä kykyä johtaa vuorovaikutusta kehitystä ja reflektiivisyyttä kohti (Kumpulainen et.al, 2013, s.13–16).

Tässä mielessä toimintatutkimuksen, joka nähdään lapsen/nuoren toimijuutta vahvistavana metodina, soveltaminen ja käyttäminen KOTA ry:n toteuttamassa ryhmäprosessissa kehittämistyötä välineenä on perusteltua. KOTA ry:n työtavassa on monta yhtymäkohtaa tutkimuksessa kuvattuun lähestymistapaan.

KOTA ry:n erikoisosaamista ovat ryhmien ohjaaminen ja toiminnalliset menetelmät.

Seikkailukasvatus on KOTA ry:n työssä käytössä oleva ja ajattelua ohjaava ajattelutapa, jossa seikkailukasvatus nähdään kokemuksellisena oppimisen prosessina. Seikkailukasvatuksellinen toiminta ja sen refleктоiminen mahdollistavat paitsi ajattelutavan ja toimintatavan muutoksen, myös muutoksen nuorella itsessään aktiiviseksi ja voimaantuneeksi subjektiksi. Seikkailukasvatus tukee nuoren toimijuutta ja osallisuutta mahdollistaen tilanteen, jossa seikkailukasvatuksellinen toiminta ja sen refleктоiminen mahdollistavat ajattelutavan ja toimintatavan muutoksen mutta myös muutoksen nuorella itsessään aktiiviseksi ja voimaantuneeksi subjektiksi. Seikkailukasvatus on tavoitteellista ja tietoista. Siinä yhdistyvät toiminnallisuus, vuorovaikutteisuus, elämyksellisyys ja kokemuksellisuus. (Kivelä & Lempinen, 2009, s. 18-19) Seikkailutoimintaan kuuluu olennaisena osana reflektion prosessi, jota voidaan toteuttaa esimerkiksi ohjattuna ryhmäkeskusteluna. Seikkailukasvatuksellinen toiminta on luonteeltaan joustavaa ja muuttuvaa, toimintaan voi kuulua jatkuvaa suunnittelua, suunnitelmien muuttelua ja uudelleenarviointia. (Kivelä & Lempinen, 2009, s. 25).

3 Toimintatutkimus kehittämistyössä

3.1 Toimintatutkimuksen lähtökohdat

Tutkimusmenetelmäksi on valittu toimintatutkimus koska tutkimusmenetelmään liittyvät erityispiirteet palvelevat tässä työssä tarkasteltavaa kehittämistyötä. Toimintatutkimukseen liittyvät elementit, esimerkiksi tutkittavan ryhmän aktiivinen rooli ja osallistaminen prosessiin, palvelevat myös ryhmälle ja laajemmin kehittämishankkeelle asetettua tavoitetta, tukea ryhmään osallistuvien nuorten toimijuutta ja osallisuutta. Kuten edellisessä luvussa kuvasin, toimintatutkimuksessa on myös yhtymäkohtia ryhmäprosessissa toteutettavaan työtapaan.

Toimintatutkimuksen keskeisiä piirteitä ovat, että sillä pyritään vaikuttamaan johonkin asiaan ja saamaan aikaiseksi jokin muutos, mutta myös se keskeinen ajatus, jonka mukaan tutkimukseen osallistujat ovat kohteen sijasta osallisena tutkimuksessa ja sen kulussa. Tämä on linjassa kehittämishankkeen idean kanssa. Tiedon saamisen lisäksi toimintatutkimuksessa on keskeistä, että tutkimuksessa esille nousseihin muutosta vaativiin asioihin pyritään reagoimaan heti, eli tutkimuksessa kuvattua toimintaa muutetaan välittömästi tutkimuksen ryhmäprosessissa esille tulleiden löydösten ohjaamaan suuntaan.

Toimintatutkimuksen tavoitteena on löytää ratkaisu käytännössä olevaan ongelmaan (Kuula, 1999, s. 10–11).

Tutkimuksessa kehittämisen kohteena ovat nuorille suunnatut kolme kuukautta kestävä ryhmät, jonka sisältöjä suunnitellaan ja kehitetään yhdessä ryhmiin osallistuvien nuorten kanssa. Oleellista on muutos mutta myös tieto siitä, mikä muutoksen aikaansai ja mitä prosessin aikana tapahtuu. Tutkimustapana toimintatutkimus on alhaalta ylöspäin suuntaava, eli käytännön tekijä määrittää itse omista kysymyksistään ja toiminnan tarpeista lähtien, uudet tavat jolla pyrkii muutokseen. Asia, johon halutaan muutosta identifioidaan, kehittämisprosessia seurataan ja lopuksi uutta käytäntöä ja sen toimivuutta verrataan ja reflektoidaan vanhaan (Rönnerman, 2004, s. 13).

Ongelmaksi tässä tutkimuksessa määritellään nuorten aktivointipalveluihin sisältyvä pakko-elementti ja palveluiden joustamattomuus. Palveluiden ei nähdä palvelevan kaikkia nuoria, vaan ne jättävät eniten apua tarvitsevat ilman. Palvelut ovat massatuotantoa, eivätkä pysty huomioimaan yksilöllisiä tarpeita (Ahonen-Walker & Pietikäinen, 2014, s. 69–70; Alanen, et al., 2014, s. 6; Ågren, 2014, s. 55–57).

Ratkaisuksi ehdotetaan ryhmäprosessia, joka on vapaa sanktioinnista ja antaa ryhmään osallistujille ison roolin suunnittelutyössä. Tämän oletetaan tukevan nuoren osallisuutta ja toimijuutta.

Tässä työssä toimintatutkimusta käytetään kehittämistyön välineenä. Tutkimuksen tuloksena kehitetään yhdessä toimintaan osallistuvien kanssa toimintamalli, jota voi käyttää nuorten parissa tehtävässä työssä. Toimintamalliin pyritään luomaan toimijuutta ja osallisuutta tukevia käytäntöjä. Toimintamallin toimivuutta arvioidaan ryhmään osallistuneiden nuorten kanssa. Haastattelun keinoin selvitetään, onko ryhmä tukenut nuorten osallisuutta ja toimijuutta.

3.2 Tutkimuskohteen kuvaus

Operation Awesomexi nimetty ryhmäprosessi on osa KOTA ry:n kolmevuotista kehittämishanketta vuosille 2015–2017. Hankkeen rahoittaa RAY ja se on osa ”Paikka auki”-avustusohjelmaa (<http://paikkaauki.fi/>). Paikka auki – avustusohjelman tarkoitus on kehittämishankkeiden avulla löytää uusia innovatiivisia ratkaisuja nuorten työllisyyden parantamiseksi.

Hankkeen tavoitteena on ryhmäprosessin keinoin tukea nuoren osallisuutta ja toimijuutta. Hankkeessa sovelletaan KOTA ry:n olemassa olevaa osaamista ryhmien ohjaamisesta, toiminnallisuudesta ja arjen tukemisesta sekä kehitetään uusi toimintamalli, jossa näiden kokonaisuuksien lisäksi mukana on myös uusia työ- ja opiskeluvalmiuksia parantavia työmenetelmiä. Vastaan hankkeessa kehittämistyöstä, sen seurannasta, arvioinnista ja raportoinnista. Tätä työtä tehdessäni olen useassa roolissa, tutkijana, ohjaajana ja kehittämispäällikkönä. Ryhmäprosessin lisäksi tarkastelen myös suurempaa, koko hankkeen kehittämistyötä ja sitä, miten jo toteutettujen ryhmien kokemukset muuttavat ja vievät suunnittelutyötä eteenpäin.

Toimintamallissa kehitetään palveluohjauksellista yhteistyötä kuntien ammattilaisten kanssa, jotta ryhmäprosessista hyötyvät nuoret ohjautuisivat ryhmäprosessiin oikeaan aikaan ja löytäisivät ryhmäprosessin jälkeen mielekkään ja tarkoituksenmukaisen jatkopolun. Toiminnan perustana on turvallinen ryhmä, jossa ryhmän jäsenet tulevat kohdatuiksi arvostaen sekä ohjaajien että muiden ryhmän jäsenten tahoilta päivittäin

Hankkeen idea on osallistaa ryhmään osallistuvia nuoria suunnittelutyöhön ja kouluttaa ryhmiin osallistuneista nuorista ohjaajanuoria, joiden kokemuksia ja taitoja voidaan käyttää hyväksi seuraavia prosesseja suunnitella ja myös niiden ohjaamisessa. Hankkeen tässä vaiheessa ohjaajanuorten koulutusta ei ole vielä aloitettu, tarkoitus on näiden kahden työssä kuvatun ryhmäprosessin jälkeen sekä Raisoissa keväällä 2016 toteutettavan prosessin jälkeen näistä kolmesta ryhmästä valikoida ohjaajanuoret, jotka osallistuvat suunnitteluun entistä voimakkaammin. Hankkeessa ajatus on että nuoret ovat kohderyhmän sijaan aktiivisemmassa roolissa viemässä ryhmäprosessia ja sitä kautta kehittämishankkeen suunnittelutyötä eteenpäin. Osallistuminen ryhmään ja sen suunnittelutyöhön mahdollistaa nuorelle kokemuksen, että omalla osallistumisellaan voi muuttaa ja vaikuttaa yhteisöön, jossa toimii. Kun nuoriin suhtaudutaan näin aktiivisina toimijoina, heille mahdollistetaan asioiden muuttaminen ja mukauttaminen passiivisen reagoinnin sijaan (Kumpulainen et.al, 2009, s.13).

3.2.1 Turun ryhmän rakenne ja osallistujat

Hankkeen ensimmäinen ryhmäprosessi, jota tässä työssä tarkastellaan, alkoi syyskuussa 2015 ja kesti kolme kuukautta. Hanketta markkinoitiin laajasti ammattilaisille, jotka kyseisen kohderyhmän parissa työskentelevät. Nuoria ohjautui ryhmään pääasiallisesti

Etsivän nuorisotyön mutta myös muiden palveluiden kautta. Ryhmään tuli nuoria, joilla oli hyvin erilaiset taustat. Osalla oli jo useita keskeyttämiä takanaan, yksi oli kevään abiturienti, ja yksi valmistunut ammatillisista opinnoista. Monilla esiintyi sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja moni kertoi taustalla vaikuttavista koulukiusaamisen kokemuksista. Suurin osa oli aikuissosiaalityön asiakkaita.

Ryhmä kokoontui kolme päivää viikossa, 4 tuntia päivässä. Tämä noudattaa ajallisesti nuorten työllistämispalveluiden kuntouttavan työtoiminnan tai työkokeilun rakennetta. Ryhmään osallistumisesta nuoret eivät saaneet rahallista hyötyä mutta heidän kulkemisensa ryhmään maksettiin lataamalla bussikortti, joko sosiaalitoimen tai KOTA ry:n puolesta. Jokaisella tapaamiskerralla nuoret saivat myös ruokaa. Kaikki aktiviteetit olivat nuorille ilmaisia.

Ryhmätyöskentelyn lisäksi prosessin osaksi oli rakennettu yksilötyötä. Yksilötyön tarkoitus oli yhteydessä lähettävän tahon kanssa olla mukana konstruoimassa jatkopolkua nuorelle, sekä ryhmän aikana olla nuoren tukena asioissa, joissa hän tukea tarvitsi. Yksilötyön tarkoitus oli myös vastata nuorten tarpeisiin kokonaisvaltaisella tavalla. Yksilötyötä toteutettiin nuorten kanssa vaihtelevassa määrin nuoren tarpeesta lähtien.

Ryhmä aloitti syyskuussa kahden nuoren voimin. Ryhmää kasvatettiin vielä lokakuulle asti, jolloin ryhmäkoko oli seitsemän nuorta. Näistä viisi kävi ryhmän loppuun. Osalle nuorista ryhmä kesti kolme kuukautta kun osalle kesto jäi kahteen.

Ryhmän toteutetut sisällöt ja ryhmäkertojen tavoitteet on kuvattu tiivistetysti taulukossa. (Taulukko 1.)

Kerrat	Tavoitteet	Toiminnalliset sisällöt ja vierailut	Muut sisällöt/teemat
1-6	Ryhmähengen ja turvallisuuden luominen, kontaktin saaminen nuoriin, toiminnan ja rakenteiden esittely, ryhmän tavoitteiden esittely, odotusten ja toiveiden kerääminen, käytännön asiat nuorilla kuntoon (esim. bussikortti, ilmoitus työvoimatoimistoon)	Ryhmätilan sisustaminen, retki Ruissaloon, jousiammunta, melonta	keskustelut, valokuvien katsominen
7-13	Ryhmähengen luominen, kontaktin saaminen, nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön, sisällöllisiin	Thaiboxing, frisbeegolf	Edellisten kertojen reflektointi, keskustelua kiusaamisesta ja väkivallasta,

	toiveisiin vastaaminen, reflektointi		unelmatyöskentely, yksilötyö , suunnittelukerta
14–17	Kurssin rakenteet, nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön, tutustuminen nuorten historiaan toiminnallisesti, prosessimainen tutustuminen eläinhoitajan ammattiin	Jousiammunta Road Trip Eläinhoitola	Yhteisten projektien ja sisältöjen suunnittelu, kysymyksiä sovituille tutustumiskäynnille , edellisten kertojen reflektointi
18–22	Nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön, tutustuminen ammatteihin ja elämänpolkuihin, nettisivut pystyyn	Vierailut yliopiston biologian laitoksella ja kultasepän verstaalla, ulkomailla tehtävän vapaaehtoistyön esittely, gourmet-kokkauskurssi	Operaatio Kuulen suunnittelu, nettisivujen ensiesittely ja hyväksyminen
23–29	Nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön, tutustuminen ammatteihin ja elämänpolkuihin, jatkopolkujen miettiminen yksilötyössä	Vierailut Amazon-purjelaiva (vapaaehtoistyö ja merenkulku), Ammattiopisto Livia, Operaatio Kuule ja toimintapäivä Nuorten työpaja Fendarin kanssa	Keskustelua jatkopoluista ja niihin liittyvistä toiveista, Operaatio Kuulen ja toimintapäivän reflektio, edellisten ryhmäkertojen reflektointi , prosessin päättämistyön aloittamista.
30-32	Jatkopolkujen suunnittelu, ryhmän päättäminen, prosessin reflektointi	CV-paja, maskeeraus, työhaastatteluharjoittelu a ja kurssin päättäjäiset	Ryhmän arviointia Yksilötyö jatkopoluissa.

Kuva 1. Ryhmätoiminnan sisällöt

Ryhmän loppupuolella aloitettiin jatkopolkujen miettiminen. Tässä vaiheessa prosessia ryhmään rakennetun yksilötyön merkitys korostui. Nuorten saama apu ja tuki jatkopolkujen suhteen vaihtelivat hyvin paljon, yhden hoitaessa jatkopolkunsaa itsenäisesti siinä missä toisen kanssa yksilötyö jatkui vielä pitkään ryhmän päättymisen jälkeen.

Pilottiryhmän loppuun käyneistä viidestä nuoresta kaksi jatkoi työkokeiluun, yksi kuntouttavan työtoimintaan ja yksi lukioon. Yhdellä järjestyi toiminnan seurauksena

yksilötyön tuloksena tuetun asumisen muoto ja hänellä on myös yhteys nuorten työllistäviin palveluihin.

3.2.2 Kaarinan ryhmä

Toinen tässä työssä tarkasteltava ryhmä aloitti Kaarinassa joulukuussa 2015. Kaarinan palvelujärjestelmästä johtuen, nuoret ohjautuivat ryhmään vain muutaman tahon kautta. Tämä helpotti työskentelyä nuorten hyväksi kun nuoret olivat kahden työntekijän asiakkaita. Nämä kaksi avaintyöntekijää kulkivat tiiviisti prosessin rinnalla ja olivat isossa roolissa jatkopolkuja suunniteltaessa.

Ryhmä toteutettiin kuntouttavana työtoimintana. Kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan ollut ehto osallistumiselle, vaan tapa turvata nuorille korvaus osallistumisestaan. Kuntouttavan raamit sovittiin löysäksi, jotta ne vastaisivat nuorten tarpeisiin paremmin, Sanktiointia ei perinteisessä mielessä prosessissa toteutettu, nuorille kuitenkin tehtiin selväksi että kuntouttavan katkaiseminen tarkoittaa leikkausta työmarkkintatukeen. Suurimmalle osalle nuorista tällä ei ollut vaikutusta koska kävivät prosessin loppuun.

Kaarinan prosessissa yhdeksän nuorta aloittivat samaan aikaan, joka mahdollisti ryhmäprosessille sen suunnitellun keston. Ammattilaisten puolesta nuorille asetetut tavoitteet olivat maltillisia. Toivottiin että nuoret sitoutuisivat prosessiin. Osalla heistä olikin monia keskeytyksiä takana ja sitoutuminen vaikutti epävarmalta. Yhdeksästä aloittaneesta seitsemän kävi prosessin loppuun. Yksi nuori keskeytti jo toisella viikolla kun taas toinen jäi pois kahden kuukauden jälkeen. Nuorilla oli ryhmän aikana hyvin vähän poissaoloja.

Sisällöllisesti ryhmä painottui enemmän toiminnallisten kertojen ympärille. Jatkopolut suunniteltiin tiiviissä yhteistyössä lähettävän tahon uraohjaajan ja sosiaalityöntekijän kanssa. Jatkopoluissa Kaarinan joustava palvelurakenne mahdollisti nuorille räätälöidyt jatkopolut vapauttaen monet kevään yhteishakupakosta.

3.3 Aineiston tuottamisen ja analysoinnin menetelmät

Aineistonkeruun välineet, joita tässä työssä käytetään, ovat tutkimuspäiväkirja, havainnointi ja haastattelut. Tutkimuspäiväkirjaa käytetään Rönnermanin (2004, s. 20-21)kuvaamalla

tavalla. Se sisältää käytännön reflektiota, mitä käytännön asioita täytyy muuttaa, mutta toimii myös keskustelevan reflektion pohjana, siihen kirjattua reflektoidaan paitsi työyhteisössä myös nuorten kanssa. Kirjoitettua ja keskusteltua reflektoidaan myös teoreettisesti; teoriasta haetaan tukea prosessin kehittämiseen niin, että se tukee nuorten toimijuutta ja osallisuutta.

Tutkimuspäiväkirjaa edustaa tässä työssä ryhmäpäiväkirja, johon jokainen ryhmäkerta dokumentoidaan. Ryhmäpäivään pohjalta käydään reflektiota työyhteisössä ja nuorten kanssa ja sitä käytetään toiminnan suunnittelun pohjana. Havainnointia toteutetaan jokaisen ryhmäkerran aikana, ja havainnot kirjataan ryhmäpäiväkirjaan. Näin koko toimintaprosessin aikana keskeiset huomiot tutkimuksen ja toiminnan toteuttamisesta merkitään muistiin tutkimuspäiväkirjaan ja niitä käytetään hyväksi ryhmäkertoja suunnitellessa. Ryhmän ohjaajan ja tutkijan roolin tulee olla reagoiva ja joustava.

Tutkimuksen aineistoa tuotetaan yhdessä tutkittavan ryhmän kanssa. Tutkimuksen alussa suoritetaan alkuhaastattelu (Liite 1), jonka tarkoituksena on kartoittaa nuorten elämäntilannetta. Ryhmäprosessin lopussa suoritetaan loppuhaastattelu (Liite 2). Loppuhaastattelussa pyritään selvittämään, aiheuttiko ryhmään osallistuminen muutoksia nuorten toimijuudessa ja osallisuudessa. Tämä tekstimateriaali muodostaa yhdessä toimintatutkimuksen kuvauksen kanssa tutkimuksen keskeisen aineiston.

Tuotettu haastatteluaineisto analysoidaan käyttämällä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan lähiluvun tapaa, jonka tarkoituksena on nostaa esille aineistosta niitä keskeisiä teemoja, jotka ovat olennaisessa suhteessa tutkimusongelmaan. Nämä teemat tuodaan keskusteluun tutkimuskirjallisuudessa esiintyvien keskeisten teoreettisten käsitteiden (esim. toimijuus) kanssa.

Haastatteluaineistoon kuuluu ryhmätoimintaan osallistuneiden nuorten alku- ja loppuhaastattelut, ryhmähaastattelu (Liite 3) sekä kirjallisesti kerätyt tavoitteet ja odotukset ryhmälle.

Turun pilottiryhmän osallistujista neljä olivat naisia ja yksi mies. Kun ryhmän loppumisesta on kolme kuukautta, viittä nuorta on haastateltu ryhmässä olemisesta ja osallistumisestaan kokemasta hyödyistä. Näiden nuorten kanssa toteutettiin yksilöhaastattelut, josta aineistoa kertyi 8 sivua. Yksi nuorista kieltäytyi haastattelusta ja yksi haastateltavista keskeytti prosessin muutamaa viikkoa ennen sen loppumista. Kaarinassa ryhmässä oli 7 miestä ja yksi nainen ja heidän kanssaan haastattelu toteutettiin ryhmässä. Ryhmähaastattelusta aineistoa

kertyi 9 sivua. Yksilö- ja ryhmähaastatteluja analysoitiin sisällönanalyysin keinoin. Aineistoa on analysoitu työn teoriapohjaa vasten, tunnistamalla haastattelumateriaalista niitä nuorten tuottamia asioita, joiden katsotaan kertovan toimijuuden/osallisuuden vahvistumisesta taikka muuten ryhmästä itselleen koetusta saadusta hyödystä ja sen vaikutuksesta sosioemotionaaliseen hyvinvointiin.

Mukana analyysissä kulki myös nuorten kanssa toteutetut alkuhaastattelut, joihin muiden haastatteluiden aineistoa peilattiin. Osalle alkuhaastattelu tehtiin ryhmän jo ollessa käynnissä, koska todettiin että haastattelun tekeminen ei alkutapaamisella olisi ollut järkevää nuoren pidättyvyyden tai ujouden vuoksi. Alkuhaastattelun sisältö vaihteli myös nuoresta riippuen, osan kanssa piti edetä varovaisemmin kuin toisten. Näissä päätöksissä luotettiin ohjaajien ammattitaitoon ja sensitiivisyyteen.

3.4 Eettiset näkökulmat ja tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusta toteutetaan tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Tutkimussuunnitelma hyväksyttiin KOTA ry:n hallituksessa, joka myönsi tutkimusluvan.

Tutkimukseen osallistuvia nuoria informoitiin tutkimuksesta huolellisesti. Informoinnilla on merkitystä koko tutkimuksen elinkaarelle, sillä sen pohjalta tutkittava antaa suostumuksensa tutkimuksessa mukanaoloon. Informointi myös palvelee tutkimuksen läpinäkyvyyttä. Tiedottamisen kautta tutkimukseen osallistuvalla tulee luottamus siihen, että häntä käsitteleviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja vastuullisesti. Suostumus tutkimukseen annetaan vapaaehtoisesti, eli nuorella on myös lupa kieltäytyä tutkimuksessa mukanaolosta. Nuorten yksityisyyttä suojellaan tutkimusjulkaisussa. Heihin ei viitata omilla nimillään ja sitaatteja käytetään siten, ettei niistä voi tunnistaa nuoria (Aineistonhallinnan käsikirja/verkkojulkaisu).

Toimintatutkimusta toteuttaessa on syytä pitää mielessä, että kun tutkii omaa työkenttäänsä, on tutkimuksen luotettavuuden kannalta haasteellista pitää oma ennakkotietonsa ja ajatuksensa erillään tutkimuksen tuloksista. Tämä vaatii tutkijalta itsekritiikkiä ja kykyä reflektoida omaa rooliaan prosessissa. Yksi tapa ratkaista tämä on kirjoittaa omat ajatukset ja pohdinnat tutkittavasta ilmiöstä osaksi tutkimusprosessia, ja huomioida nämä luotettavuuskeskustelussa (Rönnerman, 2004, s. 120).

Myös tämän tutkimuksen tulokset ovat monimuotoisia. Tuloksissa näkyviin tulee muutos nuoressa, mutta myös se, miten tämä vaikuttaa ja muuttaa kehitettävää työtapaa sekä

käynnissä olevaa ryhmäprosessia. Tutkimuksen tulokset vaikuttavat oletettavasti myös siihen, miten työntekijänä toimin. Näin ollen omat näkemykseni työtavasta ja sen odotetuista tuloksista on muistettava dokumentoida, jotta ne voisi huomioida tuloksia tulkittaessa.

Luotettavuuteen liittyvät haasteet liittyvät muutoksen arviointiin nuorena. Nuorelle esitetyt kysymykset tulee rakentaa siten, että ne kuvaavat kysyttyä, muutosta suhteessa toimijuuteen ja osallisuuteen. Tämä vaatii niiden aspektien tunnistamista ryhmäprosessissa, jotka tukevat osallisuutta ja toimijuutta.

4 Toteutus ja tulokset

4.1 Tulosten ja toteutuksen esittely

Osallistavalle toimintatutkimukselle on Kemmis & Wilkinsonin (2002, s.23–24) määritelmän mukaan kuusi tunnistettavaa tekijää. Nämä ovat *sosiaalinen prosessi, osallistujan näkökulma, yhteistyö, voimaannuttava päämäärä, kriittinen lähestymistapa* sekä *dialektinen ja reflektioiva käytäntö*.

Käytän näitä elementtejä apuna kuvatessani nuorten kanssa tehtävää toimintatutkimuksen keinoin toteutettua kehittämistyötä. Nuorten kanssa toteutetuista yksilöhaastattelusta ja ryhmähaastattelusta olen poiminut viisi toistuvaa teemaa, joissa nuoret kuvaavat ryhmäprosessin vaikutusta tavalla, jonka identifioin osallisuutta ja toimijuutta tukevaksi. Teemat ovat **vapaa-ehtoisuus, vaikuttaminen ja vahvistuneisuus, suunnan löytäminen (muutos) ja sosiaaliset suhteet**.

Teemat esitellään osittain limittäin; vapaaehtoisuuden kokemuksesta kuvatessa nuori tuottaa pystyvyyden kokemuksesta ja sosiaalisen yhteisön merkitys saa nuorena aikaan muutoksen mikä liittyy näin ollen myös suunnan löytämiseen.

4.2 Sosiaalinen prosessi

Kehittämistyön keskiössä on ryhmä. Teoriaosan aineistoon nojaten ryhmään suhtaudutaan tukevana sosiaalisena ympäristönä, johon nuori voi kiinnittyä, ja jossa hän voi vaikuttaa. Kehittämistyön näkökulmasta ryhmässä tapahtuu yksilöllistä oppimista ja ryhmässä oppimista. Oppiminen liittyy monella sosiaalisiin tilanteisiin ja niissä pärjäämiseen. Moni

ryhmään osallistuneista nuorista asetti itselleen tavoitteeksi päästä sosiaalisten tilanteiden pelosta. Oman mielipiteen sanomista ryhmästä harjoiteltiin arkisten asioiden pohjalta. Jokaiselta kysyttiin mielipidettä päivittäin tehtävään ruokaan. Monelle nämä puheenvuorot olivat avaus yhteiseen keskusteluun. Ryhmäkeskusteluissa toisten näkökulmia ja kokemuksia tehtiin näkyväksi ja käytettiin hyödyksi toimintaa suunniteltaessa

Tavoitteellista tutustumista ryhmän sisällä toteutettiin työtavalla, joka on kehitetty KOTA ry:ssä ja ristitty Roadtrip-menetelmäksi. Menetelmää on käytetty useissa ryhmissä hyvin tuloksin. Ryhmäläisille annettiin tehtäväksi miettiä itselleen tärkeä paikka, jonka haluavat muille näyttää. Tämän jälkeen paikkoja lähdettiin kiertämään ja niistä otettiin valokuvat. Nuoret tulevat näin kertoneeksi ohjaajille sekä toisilleen jotain historiastaan: keitä ovat ja mitkä asiat ovat heitä muokanneet. Nuoret myös itse määrittivät, mitä haluavat itsestään kertoa ja ovat siis aktiivisina toimijoina ryhmässä. Ryhmään tullaan yksilöinä ja oman historiansa kanssa. Roadtrip tekee tämän näkyväksi ja osaksi ryhmän yhteistä jaettavaa todellisuutta.

Ryhmän yhteenkuuluvuutta ja sosiaalista yhteisöä vahvistettiin tavoitteellisesti ohjaajien toimesta. Ryhmäkerroista otettiin paljon valokuvia, joita katsottiin yhdessä ja luotiin näin ryhmän yhteistä tarinaa. Osa valokuvista päätyi yhteisesti sopimalla hankkeen omille nettisivuille, tehden ryhmän tarinan näkyväksi myös muille.

Muitakin sosiaalisen median kanavia käytettiin ryhmän hengen vahvistamiseksi. Ehdotus näihin tuli nuorilta. Nuoret perustivat oman suljetun Facebook-ryhmän ja WhatsApp-ryhmän, joissa yhteydenpito oli vilkasta muihinkin kuin ryhmän tiedotusluonteisiin asioihin liittyen. WhatsApp-ryhmää käytettiin myös tiedon saamiseen, nuoret kysyivät ohjaajilta neuvoa mm. asunnon hakemiseen, toimeentulotuen hakemuksen täyttöön tai vaikkapa ruuanlaittoon liittyen. Muut nuoret neuvoivat myös toisiaan omien kokemuksensa pohjalta.

4.2.1 Sosiaalisen yhteisön merkitys

Ryhmän tarjoama tuki ja positiivinen **sosiaalinen yhteisö** nousi monen nuoren kertomasta esille.

”Kyl tästä kurssista on ollu silläkin tavalla mulle hyötyä, et mä oon nähnyt sellasii ihmisii, jotka on niinku oikeesti tulee kysymään et onks mul kaikki kunnossa.. Esimerkiks tää Joni soitti ku mä olin ollut pari päivää poissa et onks mul kaikki kunnossa ku en ollut pariin päivään (ryhmässä).. niin ku ei mul oo missään vaiheessa mun elämässä koskaan kukaan paitsi mun mutsi kysynyt et miten mul menee. Mä suljin puhelimen et ”mitä vittua”, niinku positiivisella tavalla”

Haastateltavalle ryhmässä saatu positiivinen vuorovaikutus aikaansai muutoksen omassa käyttäytymisessä.

”Ku mul on ite just se et mä oon sellanen ihminen et mä haluaisin kysyy ihmisilt et mitä niil kuuluu ja miten niil menee, et meneeks niil hyvin, mut ku multa ei oo koskaan kysytty mitään, niin mä mietin et onko se niinku normaalia ku mä kysyn toisilta et miten niil menee?”

Näkökulman laajentamisen ja muutoksen kuvittelemisen ajatellaan olevan toimijuuden ytimessä. Ryhmässä tämä tapahtui sosiaalisessa yhteisössä. Osallisuus ryhmään ja siitä syntyvät myönteiset kokemukset näyttäisivät tämän sitaatin perusteella olevan siirrettävissä myös nuoren muihin sosiaalisiin yhteisöihin.

Ryhmämuotoisuus palvelee osallisuuden ja toimijuuden kokemusta tarjotessaan luonnostaan sosiaalisen ympäristön, jossa paitsi sosiaalisia taitoja, myös omaa toimijuuttaan ja osallisuuttaan voi harjoittaa. Kun ryhmän ilmapiiri on nuorta tukeva ja hyväksyvä, ryhmä mahdollistaa turvallisen oppimisympäristön, jossa jokaisella on tilaa olla oma itsensä. Ryhmässä mahdollistuu vertaisuuden kokemus, ymmärrys siitä, ettei ole yksin.

4.2.2 Janin tarina

Jani tuli ryhmään Etsivän nuorisotyön ohjaamana. Heidän asiakkaanaan hän oli ollut jo useamman vuoden. Ensimmäinen kosketus Janiin on haastattelu, jonka aikana käy ilmi, että Jani on todella ujo, ei ota katsekontaktia ja puhuu hermostuneen oloisesti ja vain kysyttäessä. Hän ei myöskään halua antaa puhelinnumeroaan eikä sukunimeään. Haastattelurungosta päätetään luopua ja keskitytään vain rohkaisemaan Jania tulemaan ryhmään. Tämä onnistuukin, ja sovitaan Janin tulevan seuraavaan ryhmäkertaan. Ryhmään Jani tulee työntekijän saattamana, ja tämä viettää ryhmässä aamupäivän henkisenä tukena. Ensimmäisen viikon ajan kaikki kommunikointi ryhmän ulkopuolella hoidetaan Janin työntekijän välityksellä, vasta tämän jälkeen saamme Janin puhelinnumeron.

Ryhmän edetessä Jani kertoo taustastaan. Selviää, että häntä on kiusattu, sekä tarhassa että koulussa. Ilmeisesti tämä on syynä siihen, että opinnot ovat keskeytyneet. Ryhmän aikana Jani kertoo ahdistuvansa tilanteista, joissa on paljon ihmisiä sekä esimerkiksi julkisilla paikoilla olemisesta. Jani asettaa itselleen yhdeksi tavoitteeksi toisiin tutustumisen. Ryhmässä Jani on alkuun hiljaa, mutta rohkaistuu silmin nähden ryhmän edetessä ja tullessa tutuksi. Ensimmäiset viikot hänet pitää kutsua jokaiseen tapaamiseen erikseen tekstiviesteillä ja hän myöhästyy järjestelmällisesti joka ryhmäkerrasta. Viimeisen

kuukauden aikana Jani lähettää itse viestin, kysyen, mitä ryhmässä tänään tehdään, ja on paikalla ajoissa.

Jani muuttuu myös puheliaammaksi, katsoo silmiin ja jopa vitsailee. Jani on myös se, joka ryhmän aikana useaan otteeseen miettii, miten yhteyttä pidetään ryhmän jälkeen. Kuitenkaan Janilta ei löydy uskallusta lähteä mukaan ryhmän What's Ap-ketjuun useista yrityksistä huolimatta.

Jani on kiinnostunut monesta asiasta. Ryhmän aikana tavoitteeksi tarkentuu mennä takaisin lukioon ja suorittaa tutkinto loppuun. Etsivän nuorisotyöntekijän kanssa pidetään yhteinen palaveri, jossa käydään läpi Janin lähitulevaisuuden ajatuksia ja tavoitteita. Palaverin päätteeksi Jani käy ilmoittautumassa iltalukioon. Janilla onkin jo haaveita myös lukion jälkeiseen opiskeluun.

Janin monta vuotta tuntenut nuorisotyöntekijä kuvasi, miten ryhmässä olo oli vaikuttanut nuoreen. Aiemmin tapaamiset toteutettiin aina kävellen, koska Jani ei pystynyt istumaan alas ja katsomaan silmiin. Jo muutaman viikon ryhmässä olon jälkeen, Jani tuli tapaamiseen, istui koko sen keston ja puhui taukoamatta. Työntekijä kuvasi ryhmän vaikutusta Janiin kokonaisvaltaiseksi. Jani muuttui positiiviseksi ja sosiaaliseksi ja pystyi orientoitumaan elämään ja tulevaisuuteen. Työntekijä näki ryhmän olleen avainasemassa muutoksessa sekä sen ajoituksen että sisällön takia. Jani oli sekä työntekijän että ryhmänohjaajien havaintojen perusteella itse motivoitunut ryhmään ja parantamaan sosiaalisia taitojaan. Taustalla vaikutti myös Etsivän työntekijän mukaan armeijasta tulleet kutsuntapaperit, jotka myös osaltaan käynnistivät Janin muutokseen, kun hän niiden myötä ymmärsi, että hänen elämässään jonkin täytyy muuttua.

Jani itse koki ryhmän itseään vahvistavana kokemuksena.

”Sai itsevarmuutta, jos vähän ujo on ollu kans, ni sai tulla hakee vähän potkuu. Ni siitä on helppo mennä kouluun, ku sai opetella tutustumaan uusiin ihmisiin. Mä olin ehkä vähän syrjäänvetäytyvä, ni sai vähän apuu siihen. Et mun luonne on vähän sellanen introvertti et mä tykkäänkin välillä olla yksin, mut ei koko ajan.”

Hyötyä ryhmämuotoisuudesta toivat myös muiden kokemusten kuuleminen.

”..uutta perspektiiviä kanssa, muitten näkökulmaa ja mielipiteitä, että mitä muut ajattelee ja sillain. Ehkä kans jotain, et muillakin on paljon kokemuksia asioista, joista ei mulla ole niin oli kiva kuulla niistä. Ehkä vertaistukee, se oli hyvä asia. Siinä on niinku yhteisöllisyyttä , oman ikäisiä.”

Janin kohdalla ryhmämuotoisuus palveli selkeästi hänen tarpeitaan. Jani mainitsee sanan yhteisöllisyys ja ryhmän tuen omalle itsetunnon. Ryhmän sosiaaliseen tukeen Jani palaa monta kertaa haastattelussa. Lisäksi Jani kuvaa, miten ryhmän kanssa toteutetut tutustumiset ammatteihin ja kouluihin selkeyttivät hänen tulevaisuudensuunnitelmiaan. Janin kohdalla voi ajatella, että ryhmään osallistuminen tuki hänen osallisuuttaan.

Janin kanssa tehtiin myös paljon yksilötyötä, jonka tarkoitus oli paitsi suunnitella jatkopolkua, myös tukea ja helpottaa hänen kiinnittymistään ryhmään. Ohjaajat kiinnittivät etenkin alussa erityisesti huomiota Janin huomioimiseen ja järjestivät tilanteita, joissa Jania huomioitiin yksilöllisesti.

Myös Janin toimijuudesta on näyttöä. Jani tuli vapaaehtoisesti ryhmään motivoituneena muutokseen. Oman toiminnan kautta hän päätti sinnitellä ryhmässä, vaikka alku oli hänelle selkeästi vaikeaa.

4.3 Osallistujanäkökulma

Osallistujien taustoja, toiveita ja kokemuksia palveluista selvitettiin alkuhaastatteluissa. Haastatteluista kävi ilmi, että 12/13 nuorella oli sosiaalipalvelun asiakkuus. Yksi nuorista oli lukiossa. Usealla oli mielenterveyteen liittyviä ongelmia, eniten esiintyi masennusta.

Jokaisella nuorella oli takanaan keskeytyksiä, osalla jo useampia. Keskeytymisten syyt löytyivät oppimisvaikeuksista, kiusaamisesta tai motivaation puutteesta. Yksi nuori nosti erityisesti esiin pakkohaun tuottamat ongelmat. Pakon edessä hän oli valinnut ja päässyt opiskelemaan alaa, jota ei kuitenkaan kokenut omakseen. Nuori keskeytti opintonsa kahden vuoden jälkeen ja kokee nyt vuosien menneen täysin hukkaan. Huomioitavaa on, että opiskelukokemus jäi niin negatiiviseksi, ettei nyt 21 vuotta täyttänyt nuori enää koe opiskelua vartenotettavana vaihtoehtona. On yksinkertaistavaa syyttää pakkohakua tämän nuoren opiskelumotivaation kadottamisesta mutta voitane todeta, että tilanteessa, jossa motivaatiota ei juurikaan ole, väärän alan opiskelu saattaa aiheuttaa motivaation häviämisen. Kyseiselle nuorelle useat keskeyttämiset olivat tuottaneet epäonnistumisen tunteen, joka oli vaikuttanut haitallisesti minäkuvaan.

Kuvatessaan päiviään nukkuminen ja pelaaminen toistuivat nuorten yleisimpinä vastauksina. Nuoret toivoivatkin ryhmän kautta saavansa sisältöä elämään, löytävänsä mieleistä tekemistä ja suuntaa tulevaisuuteen.

4.3.1 Nuorten tavoitteet ja toiveet

Nuorten odotukset, toiveet sekä tavoitteet on ryhmitelty taulukossa (Taulukko 1). Nuorten tavoitteissa painottui sosiaaliseen elämään liittyvät teemat; ryhmästä toivottiin uusia kavereita, apua jännittämiseen sekä eroon sosiaalisten tilanteiden pelosta. 5/13 mainitsi toivovansa ryhmän auttavan vuorokausirytmien parantamisessa. Lisäksi tavoitteista erottui tulevaisuuteen liittyviä tavoitteita; oman suunnan löytyminen, sosiaalisten taitojen parantaminen, tulevaisuuden selkiintyminen, työhön tai opiskeluun liittyvät tavoitteet, toimeentulon parantuminen ja itsensä kehittäminen.

Haastateltava	Hyöty/toive/odotus ryhmästä	Omat tavoitteet, unelmat
Haastattelu 1	Tekemistä, jotain muuta	
Haastattelu 2		En istu kotona ja nuku puolta päivää
Haastattelu 3	Tietoa oppisopimuksesta	Tutustua muihin
Haastattelu 4	Arveluttaa, kun ei saa rahaa	
Haastattelu 5	Ei odotuksia	
Haastattelu 6	Ois vaan jotain tekemistä	Löytää uusia kavereita, asioita joita tehdä toisten kanssa, sosiaalisempi elämä, päästä eroon sosiaalisten tilanteiden pelosta ja niissä jännittämisestä
Haastattelu 7	Saa kokea/nähdä asioita, joista vaan kuullut	Saada rytmi elämään, sosiaalinen elämä, ystäviä, pääsee ulos, kokea uusia asioita ja elämyksiä, ryhmätehtäviä, oppia uusia ajattelutapoja, muuttua paremmaksi ihmiseksi
Haastattelu 8	Yhdessä liikkumista ja olemista	Urheilu ja liikkuminen, kurssi-tai työkokeilupaiikka
Haastattelu 9	Kuulla työstä ulkomailla, matkailusta, harrastus- ja vapaa-aikaan liittyviä toiveita	Löytää kunnon duunii, miettii mistä saa elantonsa, paljon uutta mitä ei olla kokeiltu, tietoa irti , ryhmän kanssa liikunnallista
Haastattelu 10	Suuntaa, aivotyöskentelyä, ruuanlaitto, urheilu, nuorille miellyttävä harrastus, hygieniapassikurssi	Suuntaa tulevaisuudelle (kurssi, työ, etc.), hyviä ideoita nuorten työllistymisen edistämiseksi, päivärytmien parannus, sosiaalisten taitojen parantaminen, hyvä mieli
Haastattelu 11	Luistelu, ralli, Tuorla	Pitää unirytmii normaalina
Haastattelu 12	Kiinnostunut ryhmästä ja lähtee mielellään mukaan	Haluan kehittyä, löytää mieluisan alan itselleni, saada rytmien elämään takaisin, tienata jonkin verran rahaa, löytää sosiaalisen piirteen itsestäni, kokeilla

		kaikennäköistä uutta, haluan aloittaa koulun josta pidän ja käydä sen niin kuin kuuluu
Haastattelu 13		Saada jotain sisältöä elämään, eroon luovuttamisesta, oppia tietokoneiden asennusta, tehdä autohommia, eroon laiskuudesta

Taulukko 2. Nuorten tavoitteet ja toiveet

Myös konkreettisia asioita toivottiin, kuten hygieniapassi (joka toteutettiin) sekä yksittäisiä aktiviteetteja vapaa-ajan saralta.

Yksilötyö oli päätetty rakentaa osaksi ryhmää jo ennen ryhmän alkua. Jo nuorten tavoitteiden ja toiveiden perusteella tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Nuorten tarpeet olivat, kuten ennalta oli arvioitu, kokonaisvaltaisia ja sisälsivät elementtejä, joihin ryhmätyöskentelyssä ei pystytä vastaamaan. Yksilötyö rakennettiin osaksi prosessia osittain tukemaan nuoren toimimista ryhmässä mutta myös varmistamaan, että nuori saa tarvitsemansa tuen. Yksilötyön toimivuutta osana ryhmää tarkastellaan ja testataan toimintatutkimuksen keinoin.

4.3.2 Veeran tarina

Veera tuli ryhmään ammattilaisten ohjaamana. Hänellä oli takanaan pitkä aktivointitoimenpide nuorten työllistämispalvelussa, mutta oli nyt kotona. Veera oli viihtynyt hyvin jaksolla ja olisi halunnut jatkaa, mutta palvelun luonteesta johtuen se ei ollut mahdollista. Seuraaviksi tarjolla olevien toimenpiteiden sisällöt eivät miellyttäneet Veeraa, joten hän jäi jakson päättyessä kotiin. Palvelun työntekijöiden kuullessa KOTA ry:n järjestämästä ryhmätoiminnasta he ottivat Veeraan yhteyden ja tämä suostui tulemaan haastatteluun. Haastattelussa Veera kertoi olevansa hyvin ujo ja uskoi tämän johtuvan useista kiusaamiskokemuksista. Veeraa oli kiusattu peruskoulun ajan ja myös jatko-opiskelujen aikana. Peruskoulun jälkeen Veera ei ollut käynyt loppuun yhtään aloittamaansa tutkintoa. Jatko-opiskelut olivat Veeran mukaan keskeytyneet kahdesti juuri kiusaamisen takia. Veeralla oli kiusaamisen takia hyvin negatiivinen suhtautuminen kouluun

”Ei oo mitään järkeä mennä kouluun, kun siellä ei puututa siihen kiusaamiseen. Ottaa sit mieluummin työkkärin kautta jonkun työharjoittelun tai jotain, ku menee sinne missä selän takaa kikatetaan”

Haastattelutilanteessa Veera kertoi pelkäävänsä kiusaamisen toistuvan ryhmässä. Ohjaajien vakuutettua Veeran siitä, ettei kiusaamista ryhmässä suvaita, Veera suostui tulemaan ryhmään.

Kiusaamispelko oli kuitenkin niin vahva, että Veera lähetti vielä ennen ryhmän alkua usean sähköpostin, joissa halusi varmistaa, ettei ryhmässä suvaita kiusaamista ja että siihen puututaan. Sähköpostitse sovittiin myös, ettei Veeran tarvitse esitellä itseään muille ryhmäläisille, koska koki sen ujoutensa takia olevan mahdotonta. Ohjaajan ehdotettua esittelyn tapahtuvan ohjaajan toimesta, Veera rauhoittui. Hän myös kiitti siitä, että hänen mielipiteensä ja pelkonsa oli huomioitu ja otettu vakavasti.

Veera aloitti ryhmässä ensimmäisten joukossa. Sattuman aiheuttama ryhmäkoon hidas kasvattaminen osoittautui Veeran kohdalla hyväksi asiaksi, koska hidas tahti tuki Veeran tutustumista ohjaajiin ja muihin ryhmän jäseniin. Ennakkokäsitys ujoudesta väistyikin nopeasti, kun Veera otti ryhmässä aktiivisesti osaa keskusteluun kuin keskusteluun. Muutaman viikon ryhmässä olon jälkeen Veera tuli paikalle hyvin alakuloisena ja huonotuulisena, eikä suostunut syömään tai osallistumaan toimintaan. Ohjaajan keskustellessa hänen kanssaan kahden kesken käytöksen syyksi paljastui taloudellinen tilanne; toimeentulotuen maksupäivään oli viikko aikaa, eikä Veeralla ollut rahaa ruokaan tai tupakkaan. Tilanne oli Veeran mielestä niin ahdistava, ettei hän pystynyt edes syömään. Ohjaajan ja Veeran keskustelussa ohjaaja toi esille, miten itse oli joskus selvinnyt kun rahaa oli ollut niukasti. Veera oli keskustelun ajan sohvalla sikiöasennossa eikä vaikuttanut kovinkaan vastaanottavaiselta. Hän kertoi olevansa liian ahdistunut tilanteesta pystyäkseen kunnolla juttelemaan. Sivulauseessa Veera tuli kertoneeksi, ettei nykyisessä suhteessaan käytä ehkäisyä. Ohjaaja kertoi hänelle, että ehkäisy kuuluu toimeentulotuen varassa eläville osana perusosaa. Molemmat asiat esitettiin Veeralle neutraalisti, eikä niitä ehdotettu juuri hänelle sopiviksi. Tämä keskustelu nousikin Veeran ryhmän osallistumisen kannalta merkityksellisemmäksi asiaksi.

Noin viikko keskustelun jälkeen, saatuaan taas rahaa, Veera tuli puhumaan ohjaajan kanssa ehkäisystä. Veera kertoi miettineensä asiaa ja tulleen siihen tulokseen, että ehkäisy täytyy saada kuntoon. Hän kertoi, ettei missään tapauksessa kokisi olevansa valmis äidiksi ja kysyi neuvoa, kenen puoleen asiassa pitäisi kääntyä. Ohjaaja kertoi Ehkäisyneuvolasta ja auttoi Veeraa varaamaan tänne ajan. Veera ei halunnut soittaa itse, mutta istui vieressä ohjaajan soittaessa. Sovittiin, että Veeran kanssa mukaan ajalle tulee ohjaaja. Ohjaaja oli myös Veeran luvalla yhteydessä tämän sosiaalityöntekijään ja sopi maksusitoumuksen valmiiksi

ehkäisyvälineen maksua varten. Veeran kanssa kuljettiin mukana kaikilla tarvittavilla ajoilla ja ehkäisy hoidettiin näin yhteistyössä kuntoon. Erityisen merkittävää on, että Veera teki päätöksen ehkäisystä itse ja ohjaajat vain auttoivat päätöksen toteuttamisessa.

Toinen iso askel liittyi rahankäyttöön. Kun seuraavaan toimeentulotuen maksuerään oli noin viikko, Veeralta kysyttiin, miten nyt menee rahojen kanssa. Silminnähdessä ylpeänä Veera kertoi, että oli keksinyt keinon, jolla sai rahat riittämään. Hän kertoi nostavansa rahat automaatista ja maksavansa ostoksensa käteisellä. Ylijäävät kolikot hän pisti säästöön. Tällä menetelmällä Veera oli onnistunut säästämään viimeistä kriittistä viikkoa varten melkein 60 euroa.

Ryhmän edetessä viimeiselle kuukaudelle, Veeralle rupesi kertymään poissaoloja. Ohjaajien viesteihin ja puheluihin hän vastasi vaihtelevasti. Kun ohjaaja vihdoinkin puhelimitse tavoitti hänet, Veera kertoi, että elämässä oli tällä hetkellä niin paljon muuta ajateltavaa, että koki ryhmään tulemisen vaikeaksi. Nämä muut asiat olivat tupakoinnin lopettaminen, ja isompana asiana, jonka kertominen oli vaikeampaa, yritys irtaantua ihmissuhteesta. Veera myös koki, että ryhmän sisällöt, erityisesti cv-paja, olivat liian vaikeita.

Veeraa olivat myöskin alkaneet ahdistaa jatkopoluista puhuminen; häntä ei kiinnostanut puhua ajasta ryhmän jälkeen, ainoana toiveena oli päästä takaisin jo päättäneeseen palveluun ”töihin”. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista.

Tehtävässä, jossa nuoret kirjoittivat päivästä viiden vuoden päässä, jolloin kaikki olisi hyvin, Veera kuvasi päivää, jossa oli oma asunto, työpaikka ja ihmissuhde. Huomioitavaa on, että työpäivän pituus oli kuvattu neljän tunnin pituiseksi, joka kertoo siitä, miten Veeran käsitys ja kokemus työelämästä perustuu hänen asiakkuuteen aktivointitoimenpiteessä. Tukien varassa elämisestä oli muodostunut Veeralle niin arkipäiväistä, ettei hän ainakaan ryhmän aikana tuonut esille halukkuuttaan mihinkään muuhun, paitsi ”työkkäriin” kautta tarjolla oleviin toimenpiteisiin. Kun ryhmäkerraksi oli suunnitteilla ammatteihin ja oppilaitoksiin tutustumista, Veera jättäytyi pois. Ohjaajan näkökulmasta tuntui, että Veera ei halunnut tutustua eri aloihin, koska koki niiden olevan hänen ulottumattomissaan.

Vaikkei Veeraa kiinnostaneet työhön ja opiskeluun liittyvät kokonaisuudet, hän sai ohjaajien havaintojen mukaan paljon myönteisiä kokemuksia ryhmässä. Turvallinen sosiaalinen konteksti mahdollisti hänelle kokemuksen ympäristöstä, jossa hänet hyväksyttiin sellaisena kuin hän oli eikä häntä kiusattu. Tämän Veera toi itsekin esille haastattelussa. Myös yksilötyö oli ohjaajien havaintojen mukaan Veeraa hyödyttävää. Käytännön asioiden

hoitamisen lisäksi, Veera hyötyi ohjaajien hänelle suomasta yksilöllisestä huomiosta. Veera keskusteli mielellään kahden kesken häntä askarruttavista asioista ja pyysi niihin näkökulmia ja neuvoja. Yksilötyö mahdollisti hänen yksilöllisen huomioimisensa ja tarpeisiinsa vastaamisen.

Veera itse koki yksilötyön tuoman tuen merkittäväksi.

”Olihan siitä nyt paljon hyötyä, et mul on nyt kapseli kädessä. Et paljon me yhdessä hoidettiin asioita, et olisi se ihan hirveetä jos ei sais asioihin apua jos tarttis. Et oli se niinku positiivinen asia, et ohjaajien kanssa asioita hoidettiin yhdessä.”

Veeran kertomus tekee näkyväksi sen, miten yksilölliset nuorten tilanteet ja tarpeet ovat. Työvoimapolitiisesta näkökulmasta Veeran osallistuminen ryhmään ei vienyt häntä eteenpäin. Yksilöperspektiivistä Veeran elämä muuttui huomattavasti ryhmään osallistumisen seurauksena. Veeran asiakkuus pelkkänä toimeentulotuen nostajana, ei myöskään ratkaise hänen ongelmiaan. Veeralle työ- ja opiskelunvalmiuksien lisäämisen sijaan tai vähintäänkin lisäksi, hän hyötyisi kokonaisvaltaisesta palvelusta, jossa saisi tukea myös muihin elämänoihin. Veeran toimijuus ja osallisuus olivat ja jäivät hyvin heikoiksi. Kutenkin sekä raha-asoiden ratkaisu ja ehkäisy olivat hänen itsenäisiä päätöksiään ja toimijuuden ilmentymiä. Toimijuuden ytimessä olevaan muutoksen kuvitteluun Veera ei kyennyt. Haastattelussa Veera kuvasi tulevaisuuttaan näin:

”Vaikee miettii 5 vuotta eteenpäin, et mitä voi tapahtuu. Voi olla et voi mennä aika pitkäänikin, ettei tulevaisuutta voi sillain miettii. Mä meen päivä kerrallaan ja kattoo mitä tapahtuu. Et jotain tulevaisuutta, ni ei sitä voi miettii”

4.4 Yhteistyön näkökulma

Nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön asetettiin prosessin tavoitteeksi. Tämä tavoite kerrottiin nuorille jo alkuhaastattelussa ja tästä muistutettiin koko ryhmän keston ajan. Nuorille annettiin näin päätäntävaltaa ja vastuuta kehittämistyöstä.

Nuorten toiveita ja odotuksia kerättiin alussa luovan menetelmän, unelmatyöskentelyn, avulla. Näin saatiin käsitystä nuorten haaveista. Unelmatyöskentelyssä nuorille jaetaan iso paperi, johon he saavat keskelle kirjoittaa nimensä. Aikakausilehdistä kuvia tai tekstejä leikaten, tai vaikka piirtäen tai kirjoittaen, nuori tekee mindmap -tyylinen kartan unelmistaan. Unelmatyöskentelyn toinen, kirjallinen vaihe haastaa nuoria ajattelemaan päivää viiden vuoden päässä, jolloin kaikki on hyvin. Tämä osa työstä on henkilökohtainen, eikä sitä tarvitse näyttää muille. Kuitenkin kaikki nuoret halusivat, että heidän työnsä

luetaan. Unelmatyöskentely avasi oven nuorten ajatusmaailmaan ja siihen, mihin prosessia lähdetäisiin viemään.

Nuorten mielipiteitä ja ajatuksia kysyttiin tavoitteellisesti koko ryhmäprosessin ajan. Heiltä kerätyt toiveet veivät ryhmän työskentelyä eteenpäin. Nuorille annettiin mahdollisuus vaikuttaa myös arkipäiväisiin asioihin, esim. ruokaan. Tämän lisäksi kävimme keskustelua heidän kokemuksistaan erilaisten palveluiden käyttäjänä; mikä määrittää hyvän palvelun, mikä määrittää hyvän tai vastaavasti huonon ammattilaisen? Näistä keskusteluista identifioitiin hyviä käytäntöjä nuorten parissa tehtävässä työssä. Moni nuorista koki, ettei ollut tullut palvelujärjestelmän kautta kohdattu yksilönä. Työvoimapolitiittiset aktivointitoimenpiteet koettiin sisällöllisesti ja rakenteellisesti joustamattomiksi.

Ryhmässä toteutettiin suunnittelukertoja, joissa nuorten kanssa pohdittiin valkotaulua apuna käyttäen sisältöjä jäljellä oleviin ryhmäkertoihin, täydentämään heidän kiinnostuksenkohteidensa pohjalta suunnitelmia kokonaisuuksia. Nuoria rohkaistiin tuottamaan lisää ideoita ja ajatuksia samalla kun ryhmän tarkoitusta selvennettiin nuorille: olemme yhteisessä prosessissa jossa kehitetään työtappaa, johon tarvitsemme heidän panostaan. Samalla jokainen heistä käy omaa henkilökohtaista prosessia. Jokaisen nuoren jatkoa ryhmän jälkeen pohditaan yhdessä ryhmän ohjaajien sekä ohjaavan ammattilaisen kanssa.

Työhön ja opiskeluun liittyvät kokonaisuudet suunniteltiin yhdessä nuorten kanssa heiltä saatujen kiinnostustenkohteiden mukaisesti. Ryhmässä oli kiinnostusta eläintenhoitoon, joten toteutettiin prosessimainen tutustuminen tähän ammattiin. Ensin kävimme tutustumassa Turun Eläinlaitoksen arkeen, jossa meille esiteltiin eläintenhoitajan ammattia käytännössä. Tämän jälkeen käytiin tutustumassa ammattikoulun, jossa eläinhoitajaksi voi opiskella. Ryhmät tutustuivat myös vapaaehtoistyöhön, sepän ammattiin ja yrittäjyyteen, yliopistoon ja merenkulkuun.

Yhteistyömuotoja olivat myös säännöllisesti käydyt reflektiiviset keskustelut, joiden pohjalta ryhmäkertojen sisältöä muokattiin nuorille paremmin sopivammaksi kokonaisuudeksi. Ryhmätilan seinät olivat täynnä fläppitaulunlehtiä, joista näkyi keskusteluissa käydyt teemat. Kirjattuihin asioihin palattiin ja sisällön ja kehittämisen kannalta oleelliset asiat jätettiin esille.

Toimintatutkimus loi hyvän kehyksen nuorten kanssa toteutettavaan kehittämistyöhön. Se pakotti ryhmänohjaajat miettimään, onko nuorten päätöksiä ja toiveita kuunneltu ja käytetty toimintaa suunnitellessa. Työtavan refleksiivisyys ja reagoivuus olivat tässä suuressa roolissa. Näiden tuloksena hyvin toimineet käytännöt pystyttiin identifioimaan ja ottamaan käyttöön. Ohjaajan kykyä muuttaa prosessia ja omaa toimintaansa siinä nuorten tarpeiden mukaan käytettiin koko ryhmän ajan. Prosesseista kehittyi aikaisempia KOTA:n ryhmäprosesseja joustavampi, kun valmiita kehyksiä toiminnalle ei ollut. Suunnittelutyössä painottui ryhmäkertojen suunnittelun lisäksi itse suunnittelutyön toteutuksen pohtiminen; miten nuoria saisi enemmän mukaan prosessin kehittämiseen. Asiaa pohdittiin myös nuorten kanssa.

Yhteistyönäkökulman vaikutus nuoren toimijuuteen ja osallisuuteen on valittu esitettäväksi seuraavassa voimaannuttamisen näkökulmasta kertovassa luvussa, koska yhteistyönäkökulmat nousevat selvästi esille nuorten kertomasta.

4.5 Voimaannuttava päämäärä

Voimaannuttavan päämäärän tavoitteeseen kuuluvat vaikuttaminen ja vapaaehtoisuus. Työssä toteutettavassa toimintatutkimuksessa lähdetään siitä oletuksesta, että palvelun tulee olla vapaaehtoinen, jotta nuoret sitoutuvat siihen ja se tukee heidän osallisuutta ja toimijuuttaan. Vapaaehtoisuus liittyy myös valinnanvapauteen, jonka ajatellaan olevan toimijuuden ytimessä. Valinnanvapaus toteutuu nuorten ollessa mukana suunnittelemassa ryhmän sisältöjä ja tämän nähdään toimivan osallisuutta tukevana.

Toimintaan osallistuminen oli nuorille vapaaehtoista. Nuorten osallistaminen kehittämistyöhön loi heille mahdollisuuden vaikuttaa. Nuorten kanssa medianomin johdolla luodut nettisivut esiteltiin nuorille vaikuttamisen väylänä. Nuoria rohkaistiin aktiivisesti osallistumaan päivitysten tekoon ottamalla sekä valokuvia että tuottamalla tekstiä ryhmäkerroista. Ensimmäiset nuorten tekemät päivitykset olivatkin jo lokakuussa sivuilla. Päivityksen teossa hyödynnettiin medianomin osaamista, joka toimi nuorten tukena ensimmäisiä päivityksiä suunniteltaessa. Nettisivuista tuli yhteinen ponnistus, ryhmän yhteinen ikkuna maailmaan.

Ryhmässä otettuja valokuvia käytettiin paitsi nettisivuilla myös ryhmän tapaamiskertoina, kun haluttiin luoda ryhmän yhteistä tarinaa ja muistella menneitä ryhmäkertoja. Tämä

valokuvatyöskentely on yksi reflektiivisen työtavan työkalu, jota käytetään jokaisessa KOTA:n ryhmäprosessissa.

Vaikuttamisen teemaan syvennyttiin tutustumalla sissimarkkinointiin (guerilla marketing), jonka idea jaettiin nuorille esimerkkitapauksia apunaan käyttäen. Nuorten kanssa suunniteltiin yhteistyössä sissimarkkinointi-isku, joka toteutettiin yhteistyössä Nuorten Työpaja Fendarin kanssa.

Nuoria pyydettiin miettimään heille tärkeitä asioita, joita kirjattiin ylös näkyviin. Ajatuksiksi muotoutui näiden asioiden esille tuominen sissimarkkinointia menetelmänä käyttäen. Toteutusmuodoksi nuoret ideoivat markkinointitempauksen, jossa he jalkautuisivat Turun keskustaan kävelykadulle keskeiselle paikalle. Nuorten ideana oli kirjoittaa ajatuksiaan katuun symbolisen viestin ollessa, ettei heidän tai heidän ajatustensa ylitse voi kävellä.

Markkinointi-isku ristittiin ”Operaatio Kuule”-nimiseksi. Vaadittavat lupa-asiat hoidettiin aikuisten toimesta ja markkinointi-isku toteutettiin hyvän sään vallitessa paljon uteliaisuutta herättäen. Paikallinen televisiokanava teki operaatiosta jutun sekä radioon että uutislähettykseen, johon haastateltiin myös nuoria. Nuoret kirjoittivat katuun mm vaikeuksista saada töitä ilman koulutusta tai työkokemusta, koulukiusaamisesta, tasa-arvosta ja maailman terrori-iskuista.

Ryhmähaastatteluun osallistuneet nuoret nostivat vapaaehtoisuuden tärkeäksi syyksi osallistumiselleen. Vapaaehtoisuus motivoi lähtemään kun nuoret kokivat että ryhmään voi tulla itsensä takia, eikä kenenkään pakottamana tai sanktioinnin pelossa. Vapaaehtoisuus nähtiin itsekunnioitusta nostavana tekijänä. Nuoret kuvasivat, miten päivistä saatu korvauskin tuntui erilaiselta vapaa-ehtoisuuden viitekehyksestä.

”täst se yheksän euroo päivä niin se on niinku se just ku on vapaaehtost. Mut se, et sut pakotetaan 9 euron takia, 9 euroo päivä, mitä se on ,se ei oo yhtään mitään. Vois sanoo periaattees mut tähän niinku, tähän vapaaehtoseen niin se on, koska niinku, se on ihan täysin eri asia kuntouttavassa niinku sul sanotaan vaan et sä meet tätä tekemään ja niin eespäin ja sun on pakko tehdä sitä ja sen 9 euron takia sun pitää niinku hilata sun persees johonkin 5 km päähän”

Vapaa-ehtoisuuden nähtiin paitsi tärkeänä kriteerinä osallistumiselle myös olevan sidoksissa vaikuttamiseen. Se, että nuoret pääsivät ryhmässä vaikuttamaan sisältöihin nähtiin toiminnan tavallisista aktivointipalveluista erottavaksi ja oli osallistujien mielestä positiivinen asia.

”no se et saadaan päättää porukas, koska jos sä meet normaaliin kuntouttavaan ni et sä saa mittää päättää porukas sielt tulee esimerkiks sanotaan ny no en mä nyt sano nimee mut sielt tulee joku esim työkkärist ja sanoo et sä meet tonne noin ja sit se on siinä, se vaan sanoo et sä meet ,sä et saa vaikuttaa”

Vaikuttamisen mahdollisuus tuli esille myös pienissä arjen tilanteissa :

”Mut esim et jos ollain ruokaa tehty ja silleen ni meille ei sanota et mee sä pilkkoo kurkkuu, sä meet tekemään tätä ja tätä näin vaan me niinku sovitaan yhdessä”

Vastauksissa esille tuli myös työntekijöiden rooli kohtaamisen ja itsekunnioituksen näkökulmasta. Edellisten kuntouttavan kokemuksissa koettiin sääntöjen olevan yksilöä tärkeämpinä ja työntekijöiden koettiin keskittyvän eniten sääntöjen valvomiseen. Vastauksista näyttäytyy myös toimijuuden näkökulma, osallistujat kuvastivat itseään toimijoina, jotka itse aktiivisesti ja intentionaalisesti olivat vaikuttamassa päivien sisältöön.

Haastatteluissa ja ryhmän aikana vapaaehtoisuus ja valinnanvapaus nousivat olennaiseksi teemoiksi. Haastatteluihin ja havaintoihin nojaten voi todeta, että näiden elementtien sisällyttäminen ryhmään tuki oleellisella tavalla osallistujien toimijuutta ja osallisuutta.

4.6 Kriittinen näkökulma

Tutkimuksen teoriaosassa esille tuotu nuorten palvelujärjestelmään kohdistuva kritiikki oli keskeinen teema nuorten parissa tehtävässä kehittämistyössä. Nuoria pyydettiin kertomaan kokemuksia kohtaamistaan ammattilaisista ja palveluista. Nuoret arvioivat myös kritiikkiä käynnissä olevaan prosessiin kriittisesti, joka osaltaan vei kehittämistyötä eteenpäin.

Nuoret arvioivat omaa osallistumistaan prosessiin kriittisesti. Suunnittelutyöhön osallistumista pohdittiin omasta näkökulmasta ja sitoutumista prosessiin sen pohjalta, oliko käynyt aktiivisesti vai oliko paljon poissaoloja ja oliko tullut ajoissa paikalle. Oman osallistumisen kriittinen tarkastelu aiheutti muutamassa myöhästelevässä nuoressa halun tulla ajoissa paikalle. Nuoret muuttivatkin keskustelun seurauksena käytöstään niin, että myöhästymisiä oli vähemmän.

Toimivan ammatillisen yhteistyön seurauksena Kaarinan prosessissa pystyttiin nuorten tarpeisiin vastaamaan yksilöllisesti. Palvelujärjestelmä, jota nuoret olivat kritisoineet osoitti joustavuutensa ryhmän rakenteissa, jatkopolkujen toteuttamisessa ja työotteessa. Vaikka prosessi toteutettiin kuntouttavana työtoimintana, siihen osallistumiseen ei liittynyt sanktiointia. Tavallisesti aktivointisuunnitelma, joka edeltää kuntouttavan työtoiminnan

sopimusta, on velvoittava, mutta nyt se tehtiin, jotta nuoret saisivat osallistumisestaan korvauksen. Osallistumispäätös tehtiin vapaaehtoisesti ja nuorille sillä oli suuri merkitys paitsi motivaatiolle, myös heidän toimijuuden tunteelle, kuten aikaisemmin kuvattiin. Työotteen joustavuus liittyi myöhästymisiin ja poissaoloihin; nuorille kerrottiin, että he vastaavat aikuisina itse tulemisistaan, eikä mahdollisista poissaoloista tai myöhästymisistä huomauteltu. Vastuuttaminen näytti toimivan motivoivasti, sillä nuorilla esiintyikin poikkeuksellisen vähän poissaoloja ja myöhästymisiä. Eräs nuori kuvasi aamujaan näin: ” mul ei tuu se olo et mun pitää lähtee ,vaan mä haluan lähtee”.

Jatkopolut Kaarinan ryhmään osallistuneille räätälöitiin yhteistyössä kahden avaintyöntekijän kanssa, jotka edustivat urapalveluita ja sosiaalitoimea. Ajallisesti ryhmän päättymisen ajoittui kevään 2016 yhteishaun alkamiseen ja monissa perinteisissä aktivointitoimenpiteissä yhteishaku olisikin ollut seuraava luonnollinen askel. Ryhmän nuorille, niiltä osin kuin hakuvelvoite heitä koski, tehtiin korvaavat suunnitelmat, jotka vapauttivat heidän yhteishaun pakosta. Sen sijaan heille sovittiin erilaisia toimenpiteitä, jotka veivät jokaista eteenpäin heidän itse määrittelemiään tavoitteita kohti. Kolmelle tämä tavoite tarkoitti aluksi pajajaksoa, jonka jälkeiset jatkosuunnitelmat olivat jokaiselle erilaisia. Yhden nuoren pajajakson tavoitteena oli saada oman alan työkokeilupaiikka pajan uraohjaajan opastuksella. Toisen nuoren tavoite liittyi syksyllä alkavaan opiskeluun, jota ennen sovittiin pajajakso syksyn suunnitelmaa tukemaan. Kolmas pajajakso liittyi erilaisiin, henkilökohtaisiin olosuhteisiin. Neljälle ryhmäläisistä sovittiin jatko ammatilliseen kuntoutusselvitykseen, jonka tuloksena on tarkoitus laatia jokaiselle yksilöllinen kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelma voi sisällöltään olla esimerkiksi koulutus-, työhön paluu-, työkokeilu- tai työhönvalmennussuunnitelma.

4.7 Reflektiivisyys ja dialektisuus

Prosessissa opittiin yhdessä tekemällä ja tehtyä refleктоimalla yhdessä turvallisessa sosiaalisessa ryhmässä. Toimintatutkimuksen keinoin toteutettuja ja yhdessä toteutettuja ryhmäkertoja refleктоitiin paitsi työntekijöiden kesken, myös ryhmässä.

Reflektion pohjalta nousseet ratkaisut ja kehittämisideat toimivat tärkeänä elementtinä suunnittelutyötä tehdessä.

4.8 Toimintamallin kehys

Tämän tutkimuksen tuloksena on toimintamallin kehys, jota voi käyttää pohjana nuorille tarkoitettua palveluita suunniteltaessa ja kehitettäessä. Toimintamallin kehys on luonnosteltu yhdessä nuorten kanssa kehitettyjen ryhmäprosessien pohjalta. Kehys toimii tässä muodossaan hankkeen jatkosuunnittelun työkaluna, jota kehitetään edelleen seuraavan ryhmän osallistujien kanssa yhteistyössä. Toimintamallia ei voi saada täysin valmiiksi, koska sen idea piilee siinä, että sitä kehitetään nuorten kanssa edelleen. Työkalu on kuitenkin kuvattu niin, että sen tulokset ovat hyödynnettävissä muissakin työyhteisöissä kehitystyön pohjana.

1. Nuoren ohjautuminen ja tunnistaminen		Toimivat yhteistyöverkostot ohjautumisen mahdollistamiseksi	
2. Alkuhaastattelu		Vapaehtoisuus, motivointi	
3. Ryhmäprosessi 3 kk, 3 pv viikossa/ 4 tuntia ryhmäkerta			
Kerrat	Tavoitteet ja teemat	Esimerkkejä sisällöistä	Yksilötyö
1-5	Tutustuminen Nuorten historia Nuorten tavoitteet Ryhmän rakenne ja idea Ryhmän tavoitteet yhdessä luoden Nettisivut ja vaikuttaminen	Ryhmätilan omaksi tekeminen Unelmatyöskentely Valokuvatyöskentely Roadtrip Nuorten suunnittelemat sisällöt	Käytännön asiat osallistumiseen liittyen, yhteys tarvittaviin ammattilaisiin
5-10	Nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön Sisällöllisiin toiveisiin vastaaminen Sisältöjen suunnittelu Suunnittelupäivät/pajat/kerrat	Toiminnallisia kertoja ryhmässä löytyvän kiinnostuksen ja osaamisen pohjalta Audiovisuaaliset projektit kuten digitarinat Valokuvaus, vlogit ja blogit Harrastuskokeiluja	Yksilötyö kulkee rinnalla ja sen määrä ja laatu vaihtelevat yksilön tarpeista ja halusta
10-15	Nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön, Tutustuminen kiinnostuksen pohjalta ammatteihin ja elämänpolkuihin Yhteiset projektit Vaikuttamisen näkökulma	Oppilaitosvierailut Ammatteihin tutustumiset Vierailijoita, jotka kertovat tarinansa nuorten kiinnostuksen pohjalta	Yksilötyö kulkee rinnalla ja sen määrä ja laatu vaihtelevat yksilön tarpeista ja halusta
15-20	Nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön Yhteiset projektit	Nuorten suunnittelemat sisällöt, tapahtumat, toimintapäivät	Yksilötyö kulkee rinnalla ja sen määrä ja laatu vaihtelevat yksilön tarpeista ja halusta
20-25	Nuorten osallistaminen suunnittelutyöhön Tulevaisuuteen ja jatkoon liittyvät sisällöt	CV-Paja Työhaastatteluharjoitus Motivointikirje	Jatkopolkujen selvittely ja tarvittavat yhteydet
25-30	Jatkopolkujen suunnittelu Ryhmän päättäminen Prosessin arviointi	Päätäjäiset Ryhmän terveiset seuraavalle ryhmälle	Ryhmän arviointia Jatkopolut
4. Ohjaajanuorten koulutus ja heidän käyttö seuraavien prosessien suunnittelussa ja ohjaamisessa			

Kuva 3. Toimintamallin kehys

Kehyksen on tarkoitus olla suuntaa-antava ja ehdotukset ryhmätapaamisten sisältöihin ovat vain ehdotuksia, ja niiden sijoitus voi vaihdella ajallisesti. Oleellista on selvittää nuorten omia kiinnostuksen kohteita ja antaa niiden viedä prosessia eteenpäin. Oleellista on myös käyttää oman työyhteisön taitoja ja voimavaroja hyväksi toimintakokonaisuuksia suunniteltaessa. KOTA ry:n hankkeessa painottuivat seikkailukasvatuksen menetelmäosaamisen takia toiminnalliset kerrat, mutta ryhmäkertoihin voi luoda juuri sen näköistä sisältöä, kuin ryhmän osallistujat ideoivat ja mitä pystytään toteuttamaan.

Aikaisemmin kuvattu unelmatyöskentely, on hyväksi havaittu menetelmä nuorten ajatuksien esille saamiseksi, ja sitä voi soveltaa lukuisilla tavoilla. Valokuvatyöskentelyssä nuoria voi pyytää tuomaan kotoa itselleen tärkeän valokuvan, tai ottaa valokuvan jostakin itselleen tärkeästä, ja sen avulla kertoa muille ryhmän jäsenille jotakin omasta historiastaan ja tulevaisuuden ajatuksistaan.

Työssä aikaisemmin kuvattu Roadtrip- menetelmä on toimiva tapa tutustua nuoren historiaan ja sitäkin voi soveltaa lukuisilla tavoilla. Lähtökohtana voivat olla joko nuorille tärkeät kohteet, kohteet joihin haluaisivat tutustua, kohteet joihin eivät halua mennä ja niin edelleen. Jokainen toteutustapa tekee jotakin näkyväksi nuoren omasta historiasta ja siitä kuka hän on. Menetelmä tukee nuoren tunnistamista yksilönä ja mahdollistaa hänen oman arkinsa positiivisten aspektien tukemisen.

Erilaiset audiovisuaaliset kokonaisuudet, digitarinat, vlogit ja blogit ovat helppoja toteuttaa ja niissä kannattaa käyttää nuorten omaa osaamista hyväksi. Myös oppilaitosyhteistyö ja esimerkiksi harjoittelijoiden käyttö erilaisten pajojen vetämisessä saattaa olla hyvin toimiva ratkaisu.

Tutustumiskertoja ja vierailuja suunniteltaessa apuna ovat laajat ja toimivat yhteistyöverkostot, jotka ovat valmiita vastaanottamaan ryhmän ja kertomaan omaa tarinaansa.

Ohjaajanuorten hyödyntäminen ryhmän suunnittelutyössä ja ohjaamisessa on vielä tässä kohtaa kehittämishanketta kokeilematta. Tarkoitus on hankkeen edetessä kouluttaa ohjaajia jo ryhmään osallistuneista nuorista. Syksyllä 2016 alkaa ensimmäinen ohjaajakoulutus, jolloin työssä esiteltyä toimintamallin kehystä käytetään yhdessä nuorten kanssa seuraavia ryhmiä ja sitä kautta myös kehittämishanketta laajemmin suunniteltaessa.

5 Pohdintaa

”Se, että tietää mitä tekee tulevaisuudessa, se helpottaa tosi paljon”

Kuten teoriaosassa todettiin, syrjäytyminen on laaja ja moninainen ilmiö. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi tuotetut palvelut eivät kuitenkaan aina huomioi niihin osallistuvien nuorten tilanteiden ainutkertaisuutta. Palvelut ovat usein valmiiksi suunniteltuja ja niihin ajaututaan tai joudutaan sanktioinnin seurauksena tai sen pelosta. Työllistämistoimenpiteille on tullut ominaiseksi myös se, että nuori jää prosessin jälkeen ilman hänelle sopivaa jatkosuunnitelmaa. Tämä aiheuttaa tilanteen, jossa nuori voi pyöriä näiden aktivointitoimenpiteiden asiakkaana vuosikausia pääsemättä niiden avulla konkreettisesti eteenpäin elämässään.

Hankkeessa toteutettavassa ryhmäprosessissa pyrittiin etsimään ratkaisua, jossa nuorilta itse kysytään, minkälainen palvelu heitä hyödyttäisi. Tästä tarvelähtöisestä näkökulmasta kehitettiin nuorten kanssa yhdessä malli, jonka tarkoituksena on tukea nuorten osallisuutta ja toimijuutta. Mallin idea on löytää nuorten omat kiinnostuksenkohteet ja tapoja toteuttaa niitä. Fokus ei ole ainoastaan työelämässä ja opiskelussa vaan tärkeintä on löytää ja sytyttää kiinnostus johonkin asiaan. Tämä kiinnostus voi viedä nuorta merkittävällä tavalla eteenpäin, kuten luvun aloittavassa sitaatissa todetaan.

Ryhmään osallistuneiden nuorten mahdollisuutta harjoittaa toimijuuttaan on yhteiskunnan taholta rajattu. Nuoria velvoitetaan osallistumaan yhteiskunnan heille osoittamiin toimenpiteisiin, eivätkä he loppujen lopuksi juurikaan voi vaikuttaa niihin toimenpiteisiin, joiden kohteina he ovat. Tässä asetelmassa nuori on vaarassa muuttua passiiviseksi.

Toimijuuden ja osallisuuden näkökulmasta lähtökohta on eri. Vapaaehtoisuutta ja valinnanvapautta korostamalla luodaan toimintaa, johon nuori ei voi vain passiivisesti osallistua, vaan hän on aktiivisesti mukana suunnittelemassa ja kehittämässä sitä. Nämä toimijuuden ja osallisuuden kokemukset ovat niin vahvoja, että ne siirtyvät ryhmäprosessin ulkopuolelle nuoren muihin sosiaalisiin yhteisöihin.

Työtavassa ryhmänohjaajien rooli ja ammattitaito korostuvat onnistuneen lopputuloksen saavuttamiseksi. Oleellista on sensitiivinen, reflektiivinen, joustava ja reagoiva työtapo joka huomioi nuoren yksilönä. Reflektiivisyys ryhmätoiminnassa mahdollistaa nuoren tukemisen kokonaisvaltaisella tavalla. Ryhmätoiminta näin toteutettuna tukee nuoren osallisuutta ja toimijuutta.

Lähdeluettelo

- Ahonen-Walker, M., & Pietikäinen, R., 2014. Nuorisotakuu-kermankuorintaa ja tyhjiä lupauksia? Teoksessa : A. Gretschel, K., Paakkunainen, A-M. Souto, ja L. Suurpää, toim. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. [Verkkojulkaisu] http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf [haettu 3.3.2016]
- Aineistonhallinnan käsikirja* [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/>>. urn:nbn:fi:fsd:V-201504200001 [haettu 15.8.2015].
- Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J., 2014. *Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset*. Helsingin diakonissalaitos [Online] https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/VAMOS_ISBN_lowres.pdf [haettu 16.12.2015].
- Giddens, A., 1976. *New Rules of Sociological method*. London: Hutchinson & Co.
- Gordon, T., 2005. Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa: A. Meurman-Solin & I. Pyysiäinen, toim. *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus.
- Häkli, J. & Kallio, K. & Korkiamäki, R., toim. 2015. *Myönteinen tunnistaminen*. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Hänninen, K., 2014. Työpajanuorten kokemus ja unelma työelämästä. Teoksessa: M. Gissler, M. Kekkonen, P. Känkänen, P. Muranen & M. Wrede-Jäntti, toim. *Nuoruus toisin sanoen*. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Juppi, P., 2011. Pahoinvoivia uhreja, turvallisuusuhkia ja taloudellisia taakkoja. Nuorten syrjäytymisen tulkintakehykset suomalaisessa uutismediassa. *Janus*, vol.19 (3) 2011, 200-220. [Online] <http://ojs.tsv.fi/index.php/janus/article/view/50618/15346> [haettu 5.3.2016].
- Juvonen, Tarja., 2015. *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kallio, K., P., Stenvall, E., Bäcklund, P. & Häkli, J., 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa: J. Reivinen & L. Vähäkylä, toim. *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. s.69-87. Helsinki: Gaudeamus
- Kallio, K., P, Korkiamäki, R.&Häkli, J., 2015. Myönteinen tunnistaminen-näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa: J.Häkli, K.,P. Kallio & Korkiamäki, R., toim. *Myönteinen tunnistaminen*. Tampere:Nuorisotutkimusseura
- Kivelä, V., &Lempinen, J., 2009. *Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen*. Turenki:KOTA-Lasten ja nuorten hyvinvointi ry
- Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Hilppö, J., 2013. Haluan, voin ja osaan. Lasten toimijuuden rakentuminen päiväkodissa. Teoksessa: K. Karila & L. Lipponen, toim. *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. s.159-175. Tampere: Vastapaino.

Kemmis, S., Wilkinson, M., 2002. Participatory action research and the study of practice. in: B. Atweh, S. Kemmis & P. Weeks, eds. *Action Research in Practice. Partnership for Social Justice in Education*. s. 21-36. London and New York: Routledge.

Korkiamäki, R., 2014. Jos mä nyt voisin saada ystäviä- Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa: M. Gissler, M. Kekkonen, P. Känkänen, P. Muranen & M. Wrede-Jänntti, toim. *Nuoruus toisin sanoen*. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kotiranta, T. ja Virkki, T., 2012. Toimijuus ja sosiaalisen toiminnan teoria. Teoksessa: T. Kotiranta, P. Niemi & R. Haaki, toim. 2012. *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus.

Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A., 2010. *Oppimisen Sillat - Kohti osallistavia oppimisympäristöjä*. Helsinki: Yliopistopaino.

Kumpulainen, K., Lipponen, L., Hilppo, J. & Mikkola, A., 2013. Building on the positive in children's lives: a co-participatory study on the social construction of children's sense of agency. *Early Child Development and Care*, Volume 184, Issue 2, 2014 s. 211-229.

Kuula, A., 1999. *Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä*. Tampere: Vastapaino

Kotiranta, T., Niemi, P. & Haaki, R., toim. 2011. *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus

Myrskylä, P., 2012. *Hukassa-keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA Analyysi No 19. [Online] <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> [haettu 15.2.2015].

Palola, E, Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V., 2012. *Nuoret koulutuspuodokkaat sosiaalityön asiakkaina. Tapaustutkimus Helsingistä*. THL-Raportti 29/2012

Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V., 2012. *Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin*. YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 77 (2012):3 [Online] <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102895/palola.pdf?sequence=1> [haettu 23.12.15].

Rainio, A., 2010. *Lionhearts of the Playworld: An ethnographic case study of the development of agency in play pedagogy*. Helsinki: University of Helsinki, Institute of Behavioural Sciences . [Online] <http://www.helsinki.fi/cradle/documents/Doctoral%20dissertations/Lionhear.pdf> [haettu 25.3.2016]

Rajala, A., Hilppö, J., Lipponen, L., & Kumpulainen, K., 2013. Expanding the Chronotopes of Schooling for Promotion of Students' Agency. in: O. Erstad & J. Sefton-Green, eds. *Identity, Community, and Learning Lives in the Digital Age*. s.107–25. Cambridge: Cambridge University Press

Rantakeisu, U., 2013. Arbetslösa unga möter en välfärdsinstitution-om emotioner och institutionell exklusion. i: L. Karlsson, K. Kuusela & U. Rantakeisu, red. *Utsatthet, marginalisering och utanförskap*. Lund: Studentlitteratur

Rönnerman, K., red. 2004. *Aktionsforskning i praktiken-erfarenheter och reflektioner*. Lund: Studentlitteratur

Saikkonen, P., Blomgren, S., Karjalainen, P & Kivipelto, M. , 2015. *Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta?* Kunnallissalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu.sarjan julkaisu nro 89. [Online]

http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_89_net_0.pdf [haettu 3.3.2016]

Ulvinen, V-M., 2014. Syrjäytymisen ja nuorisotakuun välisestä suhteesta. Teoksessa: A. Gretschel, K. Paakkunainen, A-M. Souto ja L. Suurpää, toim. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. [Online]

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf [haettu 2.3.2016]

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J., 2012. ”*Suojele unelmia, vaali toivoa*”. *Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi*. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6

(<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/>)

Virkki, P., 2015. *Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä*. Helsinki: University of Eastern Finland. [Online]

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf [haettu 1.12.2015]

Ågren, S., 2014. Huutaako nuorisotakuun taustalla pelon kulttuuri? Teoksessa: A. Gretschel, K. Paakkunainen, A-M. Souto ja L. Suurpää, toim. *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 76. [Online] http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf [haettu 15.12.2015]

ry

KOTA - Lasten ja nuorten hyvinvointi
PÖYTÄKIRJAN OTE 6/2015
Perhetalo Heideken, Sepänkatu 3
20700 TURKU

HALLITUKSEN KOKOUS 6 / 2015

Aika sähköpostikokous ajalla 18.8.2015 klo 14.20 – 21.8.2015 klo 16.00.
Läsnä Elo-Kuru Hannele
Heikkilä Elina sihteeri
Huttunen Saara
Liuksila Eva
Knuuttila Juha
Penkkala Päivi
Vainio Heikki puheenjohtaja
Vahtola Hanna

1. KOKOUKSEN AVAUS

Sähköpostikokous avattiin 18.8.2015 klo 14.20 sihteerin hallituksen jäsenille lähettämällä sähköpostiviestillä.

2. LAILLISUUS JA PÄÄTÖSVALTAISUUS

Todettiin, että kokous on laillinen ja päätösvaltainen, kun puolet hallituksen jäsenistä hyväksyy esitetyn asian sähköpostitse määräaikaan mennessä.

3. MINNA SAUNDERSIN TUTKIMUSLUPA

Minna Saunders lähetti 6.7.2015 sähköpostitse tutkimussuunnitelman 1825 -hankkeeseen liittyen. Tutkimus liittyy Saundersin sosionomi (ylempi AMK) opiskeluihin Yrkehögskolan Noviassa. Lähetetyssä sähköpostiviestissä Saunders kuvaili tutkimusta näin: ”Tarkoitus on toimintatutkimuksen keinoin seurata ja kuvata hankkeessa kehitettyä 3 kk ryhmäprosessia siitä näkökulmasta, miten se tukee nuoren osallisuutta ja toimijuutta. KOTA:lle tästä tulee arvokasta tietoa työtavan toimivuudesta. Lisäksi opinnäytetyö on yksi askel työtavan tuotteistamisessa, asia jota olemme jo pitkään KOTA:ssa pohtineet. Liitteenä Minna Saundersin tutkimussuunnitelma.

Päätösesitys: Hallitus myöntää Minna Saundersille tutkimusluvan tutkimussuunnitelman mukaisesti.

Päätös: Hallitus myöntää Minna Saundersille tutkimusluvan tutkimussuunnitelman mukaisesti.

6. KOKOUKSEN PÄÄTÖS

Sähköpostikokous päätettiin 21.8.2015 klo 16.00.

Turussa 21.8.2015

Heikki Vainio
puheenjohtaja

Elina Heikkilä
sihteeri

Liite 1

Alkuhaastattelu

Nimi

Ikä

Sposti ja puhelinnumero

Mistä kotoisin? Missä asut? Yksin jne?

Perheeseen kuuluu? Minkälaiset välit? Oletteko paljon tekemisissä?

Ystävät? Minkä verran? Minkä verran tekemisissä?

Mitä teet tällä hetkellä päivisin ?

Onko kontaktia sosiaalipalveluihin? Muihin palveluihin?

Millä tavalla koet, että sinulla on vaikutusmahdollisuuksia itseäsi koskeviin päätöksiin?

Mitä olet tehnyt tähän mennessä ? Koulu, opiskelu, työ, kurssit, vapaa-ajan projektit ja kiinnostuksenkohteet?

Vapaa-ajan harrastuksia?

Haluaisitko harrastaa jotain?

Mitä suunnitelmia sinulla on tulevaisuuden kannalta, vaikka seuraaviin 5 vuoteen? Missä näet itsesi? Missä haluaisit olla ja mitä tehdä?

Mitä toiveita sinulla on?

Mitä ajattelisit hyötyvän ryhmästä?

Mitä toiveita ryhmän suhteen? Odotuksia? Ajatuksia?

Mitä haluaisit kysyä?

Allergioita? Erityisruokavalio?

Loppuhaastattelu

Ryhmän päättymisestä on nyt 2 kk. Mitä teet tällä hetkellä päivisin?

Ryhmään osallistuminen oli vapaaehtoista. Mikä merkitys ryhmän vapaa-ehtoisuudella oli? Apukysymykset: Entä, jos ei vapaaehtoinen?

Miten osallistuminen syksyn ryhmään hyödytti sinua ?

Mikä arjessasi on muuttunut? (raha-asiat, asuminen, ruuanlaitto, palvelut, harrastukset, vuorokausirytmisi)

Miten mielialasi on muuttunut? Miksi?

Millä tavalla osallistuit ryhmän sisältöjen suunnitteluun?

Millä tavalla sinua kuunneltiin ja mielipiteesi otettiin huomioon? Esimerkki?

Pystyitkö ryhmässä hyödyntämään kokemuksiasi tai jotakin jossa olet taitava? Miten?

Mitä hyötyä sait ryhmästä jatkopolkuihin liittyen? (Saitko esim uusia ideoita työhön /opiskeluun liityen)

Miten koit ryhmämuotoisuuden? (hyötyä ryhmässä olemisesta, vertaisuudesta, mitä opit/sait muilta ryhmäläisiltä?)

Mikä ryhmässä oli hyvää ? Hyödytti sua?

Mitä muuttaisit ryhmässä?

Minkälaiset nuoret hyötyisivät tällaisesta toiminnasta?

Missä kohtaa nuoren aikuisen elämää tällaisesta kurssista olisi hyötyä?

Miten ryhmään rakennettu yksilötyö hyödytti sinua?

Mitä suunnitelmia ja toiveita sinulla on tulevaisuuden kannalta, vaikka seuraaviin 5 vuoteen? Missä näet itsesi? Missä haluaisit olla ja mitä tehdä?